

บทบาททางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ ในฐานะนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๓ และครั้งที่ ๔
เหตุการณ์ทั่วไปของพรรคประชาธิปัตย์

หลังการเปิดอภิปรายทั่วไป รัฐบาลและพรรคประชาธิปัตย์ก็ได้มีเรื่องกระทบ
กระทั่งกันเล็กน้อย เกี่ยวกับการที่พรรคประชาธิปัตย์ได้พิมพ์หนังสือสรุปคำอภิปรายในญัตติ
ขอเปิดอภิปรายทั่วไป โดย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นผู้เขียนสรุป เหตุผลที่
ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ต้องเขียนสรุปด้วยตนเองก็คือ เนื่องจากสภาไมยอมมติให้กล่าว
สรุป แต่พรรคประชาธิปัตย์เห็นว่าควรจะมีกาสรุป จึงพิมพ์ออกจำหน่ายเป็นการเผยแพร่
การนี้ นายวิจิตร ลุคิตานนท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้ฟ้องร้องสมาชิกพรรค
ประชาธิปัตย์ โดย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นจำเลยที่ ๑ นายควง อภัยวงศ์ เป็น
จำเลยที่ ๒ และนางสังวาลย์ บำรุงศิริ เจ้าของโรงพิมพ์พิมพ์ศรี เป็นจำเลยที่ ๓ ใน
ข้อหาสมคบกันหมิ่นประมาท จากข้อความที่พิมพ์ในหนังสือสรุปคำอภิปรายทั่วไปของ
ประชาธิปัตย์ ในเรื่องนี้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้เตรียมการสู้คดีอย่างเต็มที่ แต่
ยังมีเห็นได้ดำเนินการต่อไป ทั้ง ๒ ฝ่ายก็ตกลงยอมชนกัน เพราะได้รับการขอร้องจาก
ลูกศิษย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นายวิจิตร ลุคิตานนท์ จึงถอนฟ้อง โดยเหตุผลว่า
ม.ร.ว.เสนีย์ ได้ให้ถ้อยคำกับบรรดาลูกศิษย์ว่า เขียนไปตามคำอภิปรายในสภาไมยืนยัน
ในข้อเท็จจริง และมีใ้มีเจตนาอย่างใดต่อนายวิจิตร เป็นการส่วนตัว

เหตุการณ์ที่กล่าวมายังไม่ร้ายแรง เท่ากับสมาชิกคนสำคัญของพรรคประชาธิปัตย์
คือ นายสุวิชัย พันธุ์เกษร รัฐ สส.จังหวัดเชียงใหม่ ถูกลอบยิงในวันอาทิตย์ที่ ๑๓ กรกฎาคม

๑ เสนีย์ ปราโมช, ชุมนุมวรรณคดีทางการเมือง, หน้า ๕๕.

๒๔๕๐ เวลา ๗.๓๖ น. จากบุคคลลึกลับในรถยนต์ออสตินสี่ค่า^๑ แต่นายสุวิรัชได้ไหวตัวหลบลงไปในคูข้างทางเสียทัน จึงไม่ได้รับอันตราย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ได้รับความคาดเดาว่า นายสุวิรัช พันธุ์เศรษฐ์ ถูกลอบยิงด้วยสาเหตุทางการเมืองมากกว่าสาเหตุส่วนตัว เรื่องนี้สร้างความไม่พอใจแก่สมาชิกพรรคประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก นายประยูร ปานะศิษฐ์ สส.ประชาธิปไตยคนหนึ่ง ได้โจมตีรัฐบาลว่า " . . . ภัยมืดได้เริ่มคุกคามนักการเมืองฝ่ายค้านแล้ว พรรคประชาธิปไตยถือว่าเป็นภัยทางการเมืองแล้ว แม้หลังจากที่นโยบายรัฐบาลที่จะเก็บฝ่ายค้านหรือ . . ."^๒

และจากกรณีนายสุวิรัช พันธุ์เศรษฐ์ ถูกลอบยิงนี้เอง ทำให้นายควง ต้องเตรียมการป้องกันตัวอย่างแข็งแรง^๓ และตักเตือนสมาชิกพรรคประชาธิปไตยให้ระวังตัวเป็นพิเศษ เพราะอาจจะถูกลอบทำร้ายได้เช่นกัน^๔

แต่เหตุการณ์สำคัญที่มีผลกระทบต่อฐานะของพรรคประชาธิปไตยโดยตรงก็คือ การแยกตัวของสมาชิกพรรคประชาธิปไตยกรณี นายเลียง ไชยกาล ซึ่งได้เคยจะลาออกจากพรรคมาตั้งแต่ก่อนการ เปิดอภิปรายทั่วไป แต่ได้รับคำขอร้องให้เลื่อนเวลาไป จนกว่าการ เปิดอภิปรายทั่วไปได้ผ่านพ้นไปแล้วเสียก่อน ดังนั้น นายเลียง ไชยกาล กับสมาชิกคนอื่น ๆ ของพรรคที่สนับสนุนนายเลียง ไชยกาล รวม ๑๖ คน ได้แยกตัวออกจากพรรค

^๑ ศรีกรุง ฉบับประจำวันที ๑๕ กรกฎาคม ๒๔๕๐

^๒ ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที ๑๘ กรกฎาคม ๒๔๕๐

^๓ ศรีกรุง ฉบับประจำวันที ๑๗ กรกฎาคม ๒๔๕๐

^๔ ศรีกรุง ฉบับประจำวันที ๑๘ กรกฎาคม ๒๔๕๐

มาตั้งพรรคใหม่ ชื่อว่า พรรคประชาชน (๒๔ กรกฎาคม ๒๔๕๐) ดังมีรายนามสมาชิก
ดังต่อไปนี้

๑. นายเลียง ไชยกาล หัวหน้าพรรค
๒. นายสวัสดิ์ คำประกอบ เลขาธิการพรรค
๓. นายประสิทธิ์ ชูพินิจ
๔. นายสังคม ริมทอง
๕. ร.ต.ท.สงกรานต์ อุดมสิทธิ์
๖. นายอภัย ราชานนท์
๗. นายวงศ์ ไชยสุวรรณ์
๘. นายอุคร วัฒนานนท์
๙. นายจำลอง ชนะโสภณ
๑๐. นายประสิทธิ์ บุญญาภิรมย์
๑๑. นายสุพรรณ สืบสิทธิ์
๑๒. นายสุรินทร์ ไรวา
๑๓. นายเย็น สืบนุการณ
๑๔. นายเชื้อ สันนเมือง
๑๕. นายทองอินทร ปัตถรานนท์
๑๖. ขุนจิตสารกรรม

สมุทร สุรักขาะ, ๒๖ การปฏิวัติและรัฐประหารสมัย ๒๐๔๕ - ๒๕๐๗
(พระชนคร: สื่อการพิมพ์, ๒๕๐๗), หน้า ๓๗๑.

นอกจากสมาชิกดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ก็ได้มีสมาชิกจากพรรคสหชีพและพรรค
แนวรัฐธรรมนูญมาเข้าร่วมกับพรรคประชาชนอีก ๗ คน คือ

๑. นายวิเชียร บำรุงพานิช
๒. ชูพันธ์อนุสาสน
๓. พ.ศ.อ.พัฒนา นิลวิธานนท์
๔. หลวงอรุณพรพิศาล
๕. นายมงคล รัตนวิจิตร
๖. นายพร มากวงศ์
๗. นายผล ศิลารัตน์

การแยกตัวของสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ครั้งนี้ ย่อมเป็นผลให้เสียงของพรรค
ประชาธิปัตย์ในสภาอ่อนกำลังลงไปมาก แต่ในทางขบวนการแยกตัวของสมาชิกพรรครัฐบาล
ทั้ง ๒ พรรค ก็ได้มีผลทำให้ฐานะของรัฐบาลถูกสั่นคลอนแต่อย่างใด รัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์
ยังคงมีเสียงข้างมากในสภาเช่นเดิม จะมีผลก็เพียงแสดงให้เห็นความแตกแยกของ สส.
บางคนที่เคยสนับสนุนรัฐบาล

ส่วนเหตุการณ์ทางบ้านคณะรัฐบาล พลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ นั้น
คณะรัฐบาล พลเรือตรี ถวัลย์ ชุดที่ ๒ ยังคงบริหารประเทศท่ามกลางปัญหาหลาย ๆ ด้าน
ซึ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น กล่าวคือ ปัญหาทางบ้านเศรษฐกิจ รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขความ
ขาดแคลนข้าวได้สำเร็จ เพราะยังคงมีการลักลอบนำข้าวออกนอกประเทศ และดูเหมือนว่า
จะเพิ่มจำนวนมากขึ้นราวกับท่าทายการปราบปรามของรัฐบาล ความอดอยากชาวบริโศค

เป็นเหตุให้ประชาชนแสดงปฏิกริยา เช่น ได้มีการรวมการโรงงานมักกะสันประมาณ ๕๐๐ คน
เดินขบวนไปขอพบนายกรัฐมนตรี และชี้แจงว่าขณะนั้นกรรมกรกำลังอดข้าว และข้าวที่อยู่ใน
ร้านนั้นส่วนก็ไม่มีจำหน่าย ทำให้เกิดการวุ่นวายและแสนที่จะทนทานต่อไปได้อีกแล้ว^๑

พรรคประชาธิปัตย์ได้กระทำการโจมตีรัฐบาลทางอ้อมโดยการรับบริจาคเงิน
และข้าว จัดส่งไปช่วยเหลือประชาชนที่อดยากในบางท้องที่ แต่ความเดือดร้อนของ
ประชาชนมีอยู่ทั่วไปจนเกินกำลังของพรรคประชาธิปัตย์ และก่อนหน้าจะเกิดรัฐประหาร
เพียง ๒ - ๓ วัน นายควง อภัยวงศ์ ก็ได้เชื้อเชิญผู้แทนหนังสือพิมพ์ไปพบที่บ้านสวน-
รื่นฤดี และชี้แจงว่า ระหว่างปิดสมัยประชุมสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ได้เดินทางไปเยี่ยม
ประชาชนบางจังหวัดและพบว่าประชาชนบางแห่งมีความอดอยากมาก พรรคประชาธิปัตย์
จึงพิจารณาที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนเหล่านั้น โดยจะจัดงานกุศล ชื่อ "เมตตา-
บัน เถิง" เพื่อเก็บผลประโยชน์รายได้มอบให้แก่ทางราชการพิจารณาช่วยเหลือประชาชน
ผู้อดอยาก โดยกำหนดจะจัดในวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ณ สวนอัมพร เวลา ๒๑.๐๐ น.^๒

ขณะที่รัฐบาลประสบปัญหาทาง เศรษฐกิจพร้อมกันนั้นภายในรัฐสภาก็มีปัญหาเรื่อง
ความแตกแยกในหมู่สมาชิกฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลทั้งในพฤตสภาและสภานิติบัญญัติ^๓ จึงปรากฏว่า
เกิดความวุ่นวายระหว่างสมาชิกสภา กับนายพिंग ศรีจันทร์ ประธานสภาฯ ถึงกับขอยื่นใบลา
ออกควยเมื่อหน้าและทนต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกสภาต่อไปไม่ไหว สมาชิกบางคน
ถึงกับสอนประธานสภาฯ แสดงว่าไม่มีความเคารพและนับถือตามลำดับชั้นแต่อย่างใด^๔

^๑ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๔๙๐

^๒ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๔๙๐

^๓รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๔๐ / ๒๔๙๐ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๐

^๔ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๙๐

อย่างไรก็ตาม แมวว่ารัฐบาลจะเผชิญปัญหาอย่างหนักในทุก ๆ ด้าน ซึ่งรวมถึง การโจมตีของพรรคประชาธิปไตยอย่างเปิดเผย แต่รัฐบาลก็ยังไม่ต้องการจะลาออก ควบ ไม่แน่ใจว่าจะมีโอกาสกลับเข้ามาเป็นรัฐบาลใหม่ได้อีก และเกรงว่าจะกลายเป็นการเปิด โอกาสให้พรรคประชาธิปไตย ซึ่งรัฐบาลถือว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามมาแก่งแย่งอำนาจทางการเมือง

นอกจากนี้ เหตุการณ์ที่กระทบกระเทือนเสถียรภาพของรัฐบาลอีก เหตุการณ์หนึ่ง ก็คือ ชาวลือว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม จะกลับเข้าสู่วงการเมืองอีกครั้ง [ชาวลือนี้ มีมาตั้งแต่ก่อนพรรคประชาธิปไตยจะทำการ เปิดอภิปรายทั่วไป คือตั้งแต่ประมาณต้นาคม ๒๔๙๐ - ผู้เขียน] ซึ่งในครั้งนั้น จอมพล ป.พิบูลสงคราม ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์อยู่ ตลอดเวลาในทำนองว่าอาจจะกลับมาเพื่อพิสูจน์ตัวเอง ชาวนี้ทำให้รัฐบาลพยายามหา ทางป้องกันการกลับมาใช้อำนาจของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ควบเกรงว่า หากจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมาใช้อำนาจได้อีกครั้ง ย่อมจะต้องหาทางกำจัดนายปรีดี ออกจากวงการ เมือง เป็นการแกล้งอย่างแนบเนียน และคงจะต้องโค่นล้มรัฐบาล ดังนั้น กระทรวงการคลัง จึงได้รื้อฟื้นเรื่องการใช้จ่ายเงินงบประมาณสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ขึ้นมาพิจารณาใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพื่อพิจารณาหาทางฟ้องร้องว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม อนุมัติจ่ายเงินผิดประ เภทตลอดจนได้มีบุคคลบางกลุ่มทำการหนุนหลังให้มีการรวมตัวของ ประชาชนประท้วงการกลับมาของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่สนามหลวง

หลังจากการ เปิดอภิปรายทั่วไป ชาวการจะกลับมาแสวงหาอำนาจทางการเมือง ของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ยังคงมีอยู่ และได้มีผู้ไปขอให้นายควง อภัยวงศ์ แสดงความ เห็นว่าการกลับมาของ จอมพล ป. สู้วงการเมืองอีกจะเหมาะสมหรือไม่ นายควง อภัยวงศ์

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งเดียวกัน.

วันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๐

ได้แสดงความเห็นว่า ขึ้นอยู่กับการสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทน และพวชสภาว่าจะสนับสนุน จอมพล ป. มากน้อยแค่ไหน และคิดว่า จอมพล ป. จะกลับเข้าสู่วงการ เมืองแน่นอน^๑

การให้สัมภาษณ์ของนายควง ทำให้ถูกเพ่งเล็งจากฝ่ายรัฐบาลว่า นายควงสนับสนุน การเข้าสู่วงการ เมืองของจอมพล ป. และหนังสือพิมพ์ก็ให้ความสนใจข่าวการพบปะของบุคคล ทั้ง ๒ อยู่เสมอ ๆ ในทำนองว่า จอมพล ป. กับนายควง อยู่ในระหว่างการหาทางร่วมมือกัน เพื่อสร้างอิทธิพลทางการเมืองแข่งขันกับฝ่ายรัฐบาล ดังนั้น ทั้งจอมพล ป. และนายควง จึงต่างพากันแถลงข่าวว่า เป็นการพบปะสนทนากันในฐานะเพื่อนฝูง ไม่มีอะไรพิเศษจาก ธรรมดา^๒

ข่าวความพยายามหาทางกลับคืนสู่อำนาจของจอมพล ป. และการพบปะระหว่าง จอมพล ป. กับหัวหน้าพรรคฝ่ายค้าน เป็นผลให้รัฐบาลจับตามองอยู่ด้วยความสนใจ เป็น พิเศษ จึงปรากฏผลต่อมาว่า เมื่อรัฐบาลได้ออกคำสั่งจับกุม พ.อ. พระยาวิชิตรศาสตร์ ในข้อหาวางแผนยุบยงส่งเสริมราษฎรให้เกิดความกระด้างกระเดื่องต่อรัฐบาล การสอบสวน พ.อ. พระยาวิชิตร ได้พาดพิงถึงนายควง โดยตำรวจได้แถลงข่าวว่า คนพบเอกสารบางอย่าง แสดงว่า พ.อ. พระยาวิชิตร มีการติดต่อกับนายควง แสดงว่านายควงอาจมีส่วนร่วมรู้เห็น ในเรื่องนี้ด้วย แต่นายควงได้ปฏิเสธข้อกล่าวหา และยืนยันขออุทธรณ์ที่ตำรวจยึดได้ พร้อมกันแสดงความในใจของตนว่า

ผมจะไม่ว่าใคร เขาจะทำผิดร้ายอะไรที่หูตังที่ผมเอง ไม่มีรู้ว่ามีอะไรที่จะให้เขาถูกลง มาตรการนั้นก็ไม่ว่า ใ้ใคร เขาจะปฏิวัติกันที่ไหน ใครจะปลุกปั่นอะไรกัน มันไม่ใช่เรื่อง ของผมที่จะต้องเข้าไปยุ่งควย . . . . . อยวาวุแต่อะไรเลย แมแต่เพียงมีพระบรมราช โองการโปรดเกล้าให้ผมเขาเผาเท่านั้น ผมต้องถูกสอบสวนไปควย^๓

^๑ ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๔๙๐

^๒ ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๔๙๐

^๓ ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๔๙๐

ในขณะที่มีข่าวโจษขานกันทั่วไปว่า จะเกิดปฏิวัติหรือรัฐประหาร แต่รัฐบาลก็ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อข่าวนี้เท่าที่ควร เพราะมันในกำลังที่สนับสนุนรัฐบาลอยู่ทั้งในสภาและกำลังทั้ง ๓ กองทัพ เห็นได้จากเมื่อ พลโท ประยูร ภมรมนตรี กล่าวเตือนว่า "เหตุการณ์ไม่ดีซึ่งออกเสียดีกว่า" พลเรือตรี ถวัลย์ กลับตอบว่า "ทหารบก ทหารเรือ และตำรวจเป็นพวกเรา เราจะไปกลัวอะไร ของสู้มัน" รัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ จึงดำเนินการเพียงขออำนาจสอบสวนและจับกุมบุคคลผู้ต้องสงสัยอย่างเต็มที่ รัฐบาลมองการเคลื่อนไหวของนายทหารซึ่งเตรียมการรัฐประหารว่าเป็นการปรีกษาหารหรือเพื่อจัดตั้งพรรคการเมือง นายกรัฐมนตรีจึงให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า "ข่าวว่าจะมีการปฏิวัติกันจนคอยอยู่ที่บ้าน ก็ไม่เห็นมีอะไรเกิดขึ้น"^๒

รัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐^๓

คณะรัฐประหารได้กระทำการรัฐประหารในวันที่ ๘ พฤศจิกายน โดยมีบุคคลสำคัญดังนี้

๑. พลโท ฉิน ชูณหะวัณ
๒. นาวาเอก กาจ กาจสงคราม
๓. พันโท กำน จันทงภูมิเวท
๔. พันเอก สวัสดิ์ สวัสดิ์ริมชัย

ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต ๕ แฉนคินของข้าพเจ้า, หน้า ๕๖๑

^๒นครสาร ฉบับประจำวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๔๙๐

^๓ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน "ผลสะท้อนของรัฐประหาร ๒๔๙๐" ของสุชิน

คันติกุล วิทยานิพนธ์แผนกวิชาการปกครอง เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔

คณะรัฐประหารได้ทำการจับบุคคลสำคัญฝ่ายรัฐบาล แต่ไม่สำเร็จ เช่น นายปรีดี
ไคลง เรือจ้างหลบหนีไปขณะที่ทหารเข้าล้อมบ้าน พลเรือตรี ถวัลย์ ได้รับความช่วยเหลืออยู่
ในโรงงานของสายปัญญาสมาคม จึงหลบไปเสียก่อน

หลังจากยึดอำนาจได้สำเร็จ นาวาเอก กาจ กาจสงคราม พร้อมด้วยคณะ
ทหาร ได้นำร่างรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๙๐ ไปเสนอให้คณะผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ลงนาม รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้อีกชื่อว่า "รัฐธรรมนูญฉบับใต้ร่มแดง"
จอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งคณะรัฐประหารตั้งตัวมาร่วมได้เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรม
ราชโองการในฐานะผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย [กองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย
ไทยได้ถูกจัดตั้งขึ้นหลังจากรัฐประหารได้สำเร็จลง พร้อม ๆ กันหน่วยทหารรักษาพระนคร
เป็นการชั่วคราว - ผู้เขียน]

บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ กำหนดให้คณะอภิรัฐมนตรีซึ่งพระมหากษัตริย์ทรง
แต่งตั้งมีจำนวน ๕ นาย ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์และเป็นผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ ในกรณีที่พระมหากษัตริย์ไม่ได้อุปถัมภ์อยู่ในราชอาณาจักร หรือทรงบริหารพระ
ราชการไม่ได้ ดังนั้น ในวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
อันมี กรมขุนชัยนาทนเรนทร และพระยามานวราชเสวี ได้ประกาศแต่งตั้งคณะอภิรัฐมนตรี
ดังนี้ ๒

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร ประธานอภิรัฐมนตรี
๒. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิติ อภิรัฐมนตรี
๓. พลโท พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอลองกัญ อภิรัฐมนตรี

มาตรา ๑๐ และ ๑๓

๒ ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๔ ตอนที่ ๕๔ (๑๗พฤศจิกายน

๒๔๙๐), หน้า ๖๔๕.

๔. พระยามานวราชเสวี

อภิรัฐมนตรี

๕. พลเอก อุดม อุดมเดชจรัส

อภิรัฐมนตรี

เนื่องจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญมาตรา ๓๓ และ ๓๗ กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทน พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภามีจำนวนเท่าสมาชิกสภาผู้แทนซึ่งราษฎร เลือกตั้งในวาระเริ่มแรกวุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์แต่งตั้งภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญ วุฒิสภาทำหน้าที่รัฐสภาจนกว่าการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนจะสำเร็จเรียบร้อยภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญ (ตามบทเฉพาะกาล มาตรา ๙๖ และ ๙๘) ดังนั้น คณะรัฐประหารจึงต้องเร่งดำเนินการให้คณะรัฐบถาดทำหน้าที่บริหารประเทศโดยเร็ว

คณะรัฐประหารมอบหมายให้ นายควง อภัยวงศ์ จัดตั้งรัฐบาล

เมื่อยึดอำนาจได้สำเร็จ คณะรัฐประหารได้แสดงเจตนาโดยชัดแจ้งว่า ไม่ต้องการจัดตั้งคณะรัฐบาล เพราะจุดประสงค์ที่คณะรัฐประหารซึ่งแจ้งแก่ประชาชนก็คือ ต้องการบังคับให้รัฐบาล พลเรือตรี ถวัลย์ ดลาออก และจัดคณะรัฐบาลชุดใหม่ต่อไปตามรัฐธรรมนูญ

คณะรัฐประหารได้พิจารณาปัญหาการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ กล่าวคือบุคคลที่จะมารับหน้าที่จัดตั้งรัฐบาลย่อมจะต้อง เป็นบุคคลซึ่งประชาชนรู้จักกันอย่างแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ทั้งภายในและภายนอกประเทศ คณะรัฐประหาร เห็นว่าขณะนั้นประชาชนให้ความสนใจและชื่นชมในพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านรัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ที่ประชุมคณะทหารของคณะรัฐประหารจึง เห็นสมควรมอบหมายให้ นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล^๒ ทั้ง พลโทผิน ชุณหะวัณ ไต่ถามทักไ้ว่า

^๑แถลงการณ์ของคณะรัฐประหาร ฉบับที่ ๑ ลงวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐

^๒ทวี จุลลศรัภย์, เพื่อชาติเห็นอันใด, หน้า ๘๘.

. . . ๕ พฤศจิกายน โค้ประชุมคณะรัฐประหารชั้นผู้ใหญ่ มีจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นประธาน พิจารณาตั้งรัฐบาลใหม่ ในที่ประชุมเห็นว่าเหตุที่นายควง อภัยวงศ์ ซึ่งเป็นฝ่ายค้านโคเปิดอภิปรายทั่วไปโจมตีรัฐบาลปัจจุบันในสภาโดยไขเครื่องกระจายเสียง เปิดอภิปรายของฝ่ายค้านในราษฎร โคฟังทั่วประเทศ ทำให้ราษฎรโคทราบความบกพร่องของรัฐบาลอย่างมากมาย เพื่อเป็นการสนองของพรรคฝ่ายค้าน ที่ประชุมจึงลงมติเป็นเอกฉันท์ แต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อมาจึงโคเชิญ นายควงมารวมประชุม สำหรับแต่งตั้งรัฐมนตรีแต่ละกระทรวง ให้เป็นรัฐบาลต่อไป . . .^๑

การที่คณะรัฐประหารไม่จัดตั้งรัฐบาล เองนั้นอาจพิจารณาเหตุผลโคหลายประการด้วยกันคือ

ประการที่ ๑ คณะรัฐประหารเกรงจะถูกต่อต้านจากคณะรัฐบาลเก่า เพราะรัฐบาลเก่ายังมีกำลังเสรีไทย และทหารเรือบางกลุ่มสนับสนุนอยู่เพื่อความปลอดภัย จึงเห็นควรให้ นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อเป็นกันชนโคคณะรัฐประหารไปพลาง ๆ ก่อน จึงเท่ากับว่า นายควง อภัยวงศ์ โคถูกใช้เป็นตัวกลางอำนวยความสะดวกแก่กลุ่มการเมือง ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ และกลุ่มจอมพล ป.พิบูลสงคราม เมื่อเกิดมีเหตุบางประการที่ทั้ง ๒ ฝ่ายยังไม่อาจจะเข้ากุมอำนาจทางการเมืองในขณะนั้นได้ ความจริงในขณะนั้น นายควง อภัยวงศ์ ก็ทราบโคดี ดังแสดงความเห็นไว้ว่า

ครั้งเขามาเชิญให้ผมเป็นนายก ก็ใช้ว่าผมจะไม่รู้ว่าเขาจะเอาผมไปเป็นนั่งร้านให้เขา แต่ผมก็จำเป็นต้องรับ ก่อนจะรับเราก็โคประชุมปรึกษาหารือกันที่บ้านผมตั้งโค ๒ โค ๓ มีหลายคนเห็นว่าไม่ควรรับ ผมก็ชี้แจงให้ฟังว่า ถ้าเราไม่รับก็จะเกิดเรื่องใหญ่ เพราะฝ่ายหลวงประคิษฐา และฝ่ายหลวงพิบูลดา ต่างก็มีลูกศิษย์ลูกหากันอยู่มากด้วยกัน ถึงเขาจะเคยเป็นเพื่อนกัน แต่เรื่องระหว่างลูกศิษย์ต่อลูกศิษย์เราก็จะพลอยลำบากไปด้วย เอาเถอะ เราจะช่วยเขาไปขวางกลางทางให้แล้วกัน

^๑ เป็น ชุตตะวัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า ๘๘.

ตกลงพวกผู้ใหญ่ ๆ ก็เห็นด้วยกับผม เพราะฉะนั้นจึงรู้ว่าที่รับเป็นนายกครั้งนั้น ไม่ใช่
ไม่ใช่จะรับโดยไม่รู้ตัวว่าเขาจะยืมมือเราเป็นการชั่วคราว . . .^๑

ประการที่ ๒ การที่พรรคประชาธิปัตย์ทำการ เปิดอภิปรายทั่วไปรัฐบาลพลเรือตรี
ถวัลย์ เทากับพรรคประชาธิปัตย์ เป็นผู้ช่อกบพรองต่าง ๆ ของรัฐบาลให้ประชาชนได้ทราบ
หากพรรคประชาธิปัตย์ เข้ามารับหน้าที่เป็นรัฐบาลแทน ย่อมเป็นที่พอใจของประชาชนทั่วไป^๒

ประการที่ ๓ ประชาชนทั่วไปอาจไม่พอใจที่คณะรัฐประหารยกย่องให้จอมพล ป.
พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้า และบรรดาทหารอาจไม่สนับสนุนด้วยจอมพล ป. ทางเห็นวงการ
เมืองและวงการทหารไปเป็นเวลานาน เหตุผลที่เกี่ยวข้องของกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม
อีกประการหนึ่งคือ คณะรัฐประหาร เกรงว่าหากทำการจัดตั้งรัฐบาลเสียเอง จะไม่ได้รับ
การรับรองจากต่างประเทศ เพราะต่างประเทศตั้งข้อรังเกียจ จอมพล ป. พิบูลสงคราม
ผู้ซึ่งประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งเป็น
ผลกระทบกระเทือนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และฝ่ายสัมพันธมิตรยังไม่ลืมเหตุการณ์
นั้น^๓ รัฐบาลใหม่อาจจะถูกคัดค้านจากประเทศประชาธิปไตยทางตะวันตก ซึ่งไม่นิยมการ
ทำรัฐประหาร เพราะไม่ใช่ลักษณะประชาธิปไตย ดัง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้แสดง
ความเห็น ว่า "โลกแห่งประชาธิปไตยไม่พอใจที่จะรับรูการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองด้วย
การใช้กำลังบังคับ"^๔

^๑ วิจารณ์ อภัยวงศ์, ชีวิตของข้าพเจ้า, หน้า ๑๓๔.

^๒ ปลาดทอง, พรรคการเมืองไทย, หน้า ๑๓๒.

^๓ David A. Wilson, Politic in Thailand. (New York : Cornell
University Press, ๑๙๖๒), p. ๒๕

^๔ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ชุมนุมวรรณคดีการเมือง, หน้า ๙.

ดังนั้น การมอบหน้าที่จัดตั้งรัฐบาลให้แก่นายคอง อภัยวงศ์ อาจกล่าวได้ว่า
เสมือนเป็นการหยั่งท่าทีทางการเมืองจากต่างประเทศว่า จะมีการแสดงออกอย่างไรเกี่ยวกับ
กับรัฐประหารในประเทศไทยในครั้งนี้ และนายคอง อภัยวงศ์ ก็เป็นผู้ที่ต่างประเทศเคย
รู้จักชื่อเสียงมาแล้ว

ประการที่ ๔ อาจเป็นไปได้ที่ภาพของประเทศภายหลังสงครามได้เป็นที่
ประจักษ์แล้วว่า เต็มไปด้วยปัญหาสำคัญ ๆ อันเกี่ยวกับความเดือดร้อนของประชาชนซึ่ง
กำลังรอกการแก้ไขอยู่ คณะรัฐประหารจึงไม่ต้องการเข้ามาแบกภาระอันหนักเหล่านั้น
เพราะหากแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของประชาชนไม่สำเร็จ ศรัทธาของประชาชนต่อ
คณะทหารจะเสื่อมลงและเป็นผลเสียสำหรับอนาคต คณะทหารอาจจะถูกโจมตีว่าไม่มีความ
สามารถแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนได้ดังที่อวดอ้างไว้

ประการที่ ๕ การมอบอำนาจจัดตั้งรัฐบาลให้แก่นายคอง อภัยวงศ์ ย่อมเป็น
การแสดงให้เห็นว่า คณะทหารมีใจมุ่งเจตนาที่จะแสวงหาอำนาจหรือกระทำการรัฐ-
ประหาร เพื่อประโยชน์ส่วนตัวแก่ประการใด อันที่คณะรัฐประหารได้ตระหนักแล้วว่า การ
ที่นายคอง อภัยวงศ์ และสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ได้พยายามใช้วิถีทางรัฐสภาโค่นล้มรัฐบาล
พลเรือตรี ถวัลย์ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ภัยเป็นเสียงข้างน้อยในสภา ดังนั้น หาก
คณะรัฐประหารขอความร่วมมือจากนายคอง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคฝ่ายค้าน จัดตั้งรัฐบาล
ใหม่แทนรัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ย่อมเป็นผลสำเร็จอย่างแน่นอน และเท่าที่ผ่านมากองทหาร
ทราบคือนายคอง อภัยวงศ์ เป็นนักการเมืองที่ซื่อตรงอดทนอดกลั้น มีเพียงเสียง
สนับสนุนจากสมาชิกสภาและประชาชนทั่วไปเท่านั้น เหตุการณ์ที่จะทำให้ นายคอง อภัยวงศ์
พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมาหากว่าสถานการณ์ของประเทศเขาสุสภาพปกติ
แล้ว ไม่ใช่เป็นสิ่งยากอะไรเลย เพราะนายคอง อภัยวงศ์ ก็จัดได้ว่าเป็นนายกรัฐมนตรี
ที่ "ไม่หวังเก้าอี้" ดังเคยลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยง่ายมาแล้ว

อาจกล่าวได้ว่า การที่คณะรัฐประหารไม่เลือกบุคคลในคณะ เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล แต่กลับเชิญนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งเป็นบุคคลนอกเขารับหน้าที่นี้ คล้ายคลึงกับพฤติการณ์ของคณะราษฎร เมื่อแรกเริ่ม ซึ่งได้มอบอำนาจให้พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นหัวหน้าคณะรัฐบาล เพื่อแสดงว่า คณะราษฎรมีได้ความมีเกียรติสูงและกระทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพื่อประโยชน์ส่วนตน นอกจากจะกระทำเพื่อประโยชน์ของชาติอย่างแท้จริง และเป็นการแน่นอนว่าในการจัดตั้งรัฐบาลครั้งนี้ นายควง อภัยวงศ์ ย่อมจะไม่มีอิสระอย่างแท้จริงในการเลือกบุคคลเขารวมคณะรัฐบาล เพราะย่อมจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐประหารควย

เมื่อคณะรัฐประหารได้มีมติเป็นเอกฉันท์ที่จะมอบหมายให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล คณะทหารได้เชิญนายควง อภัยวงศ์ และบุคคลสำคัญของพรรคประชาธิปัตย์ คนอื่น ๆ คือ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ดร.โชติ คุ้มพันธ์ นายเลื่อน พงษ์โสภณ มายังกองบัญชาการของคณะรัฐประหาร ณ กระทรวงกลาโหม เพื่อ "ปรึกษาหาผู้ทางสำหรับอนาคตของบ้านเมือง และขอความเห็นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญใหม่"^๒ คณะรัฐประหารได้เจรจาขอให้ นายควง อภัยวงศ์ เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล ซึ่งนายควง อภัยวงศ์ ได้ขอกลับไปปรึกษากับสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เกี่ยวกับเรื่องนี้ก่อน

เหตุผลที่นายควง อภัยวงศ์ ตกลงใจยินยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น เมื่อพิจารณาแล้วอาจสันนิษฐานได้ว่า สภาพทางการเมืองหลังปี ๒๔๘๘ เป็นที่มา เป็นช่วงเวลาที่มีบุคคลสำคัญซึ่งมีอิทธิพลทางการเมืองหรือในหมู่นักการเมืองอย่างแท้จริงเพียง ๒ คน

^๑ ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๐

^๒ นายควง อภัยวงศ์ ยังได้รับมอบหมายให้ไปติดต่อทำความเข้าใจกับเอกอัครราชทูตอเมริกันในประเทศไทยเกี่ยวกับเรื่องรัฐประหารในตอนบ่ายของวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๐

คือ นายปรีดี พนมยงค์ และนายควง อภัยวงศ์ โดยทั้ง ๒ ฝ่ายต่างก็มีสมาชิกสภาสนับสนุน คือ พรรคสหชีพและแนวรัฐธรรมนูญตลอดจนพรรคอิสระ สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ รวมทั้ง รัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้บัญชาการ เกมการเมืองของเมืองหลวง ส่วนนายควง อภัยวงศ์ ก็มีพรรคประชาธิปไตย เป็นเสียงสนับสนุนในสภา และประชาชน เป็นเสียงสนับสนุนอยู่นอกสภา ดังนั้น การเข้าร่วมมือกับคณะรัฐประหารจัดตั้งรัฐบาลแทนรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ จึงเท่ากับนายควง อภัยวงศ์ ได้มีโอกาสโค่นล้มอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองของนายปรีดี พนมยงค์ ไปโดยปริยาย จึงเหมือนกับว่านายควง อภัยวงศ์ ร่วมมือกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม กำจัดนายปรีดี พนมยงค์ ออกจากวงการ เมือง

พฤติกรรมทางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ ในครั้งนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับพฤติกรรมเมื่อครั้งนายควง อภัยวงศ์ ร่วมมือกับนายปรีดี พนมยงค์ โค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม จนเป็นเหตุให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม ต้องหมดอำนาจไปชั่วคราว หนึ่ง (๒๔๘๗ - ๒๔๙๐) จะเห็นได้ว่า นายควง อภัยวงศ์ ถูกใช้เป็นตัวกลางในการแข่งขันแย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ กล่าวคือ เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ โคนอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในปี ๒๔๘๗ ก็โค่นล้มกันไ้ให้นายควง อภัยวงศ์ เขาคำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และในทำนองเดียวกัน เมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม สามารถโค่นอำนาจทางการเมืองของนายปรีดี พนมยงค์ โดยรัฐประหาร ๒๔๙๐ จอมพล ป. และคณะทหารก็ได้โค่นล้มกันไ้ให้นายควง อภัยวงศ์ เขาคำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เช่นกัน

จะเห็นได้ว่าเพียงระยะเวลาไม่นานนัก (พ.ศ. ๒๔๘๗ - พ.ศ. ๒๔๙๐) หลังจากให้นายควง อภัยวงศ์ ร่วมมือกับนายปรีดี พนมยงค์ โคนอำนาจจอมพล ป.พิบูลสงคราม ลงได้ นายควง อภัยวงศ์ ก็กลับร่วมมือกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม กำจัดนายปรีดี พนมยงค์ จากวงการเมืองภายในประเทศเช่นเดียวกัน จะนึกกันที่ตรงที่ว่าอิทธิพลและบทบาททางการเมืองของนายควงในครั้งนี้จะมามากกว่าครั้งแรกซึ่ง เป็นเพียงผู้ได้รับมอบหมายให้จัดตั้งรัฐบาลรับหน้าผู้

โดยนายปรีดีเป็นผู้ทำการเกลี้ยกล่อมสมาชิกสภาให้สนับสนุนนายควง แคว้วดีทางการเมือง นับแต่การเท่าคำทรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ครั้งที่ 2 เป็นต้นมา แสดงให้เห็นว่า นายปรีดี ไม่มีโอกาสได้บงการแนวทางทางการเมืองอยู่เบื้องหลังนายควงได้อีกต่อไป เพราะนายควง ได้ดำเนินบทบาททางการเมืองด้วยความเป็นตัวของตัวเอง และมีสมาชิกสภาผู้ซึ่งพรรคฯ ในตัวนายควง เป็นเสียงสนับสนุนอยู่ในสภา โดยไม่คงอาศัยอิทธิพลจากนายปรีดีแต่ประการใด นายควงได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องการแข่งขันแย่งชิงอำนาจทางการเมืองไว้ว่า " เรื่องของการเมืองไม่ใช่เรื่องของเพื่อนฝูง เพื่อนฝูงก็สวนเพื่อนฝูง คำว่าเพื่อนตายไม่มีในพหุกรรมการเมืองเลย ตั้งแต่โลกรู้จักคำว่าการเมืองมา" ^๑

ในอีกประเด็นหนึ่งอาจพิจารณาได้ว่า การที่นายควง อภัยวงศ์ ยินยอมเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งนี้ ในสภาวะการขณะนั้นนายควง อภัยวงศ์ ย่อมจะปฏิเสธไม่ได้ เพราะการที่พรรคประชาธิปัตย์ เสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปไม่ไว้วางใจรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ก็เท่ากับว่าพรรคประชาธิปัตย์พร้อมที่จะทำหน้าที่เป็นรัฐบาลแทน ถ้าหากว่าการเปิดอภิปรายทั่วไปครั้งนี้ยังผลให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเกิดขึ้น

สำหรับข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่ว่า นายควง อภัยวงศ์ มีส่วนร่วมในการทำรัฐประหารครั้งนี้ นายควง อภัยวงศ์ ได้ปฏิเสธ ดังกล่าวให้สัมภาษณ์ว่า

ไม่ได้มีส่วนในเรื่องรัฐประหารเลย มารู้อะเมื่อ ๔.๓๐ น. มีผู้มาตามให้ไปกล่าโหมบอกว่ามีรัฐประหาร . . . ไม่มีส่วนร่วมรูเห็นกับคณะรัฐประหารเลย เมื่อเขาทำกันเสร็จแล้วมาขอรองให้เป็นรัฐบาล ก็ยอมรับเป็นเพื่อนองคุณสุชาติ ^๒

และเช่นเดียวกัน หลังจากจัดตั้งคณะรัฐบาลเสร็จสิ้นแล้ว นายควงก็ได้ถูกซักถามในเรื่องนี้จาก นายเตียง ไซยกาด นายควง ได้ตอบปฏิเสธอีกเช่นกัน โดยกล่าวว่า

^๑ไทยน้อย, ประชาธิปัตย์ ๔๒ ปี, หน้า ๔๑๒-๔๑๓

^๒ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๕๑

ข้าพเจ้าอยากจ้ะทุกท้วง ๒ - ๓ ประการที่ท่านไม่เข้าใจในเรื่องเป็นมาแล้ว . . .
 ก็รัฐประหารใดเกิดขึ้นจากฝ่ายค้านโตกัน ๙ วัน ๙ คืน ท่านก็จะให้เกียรติยศแก่
 ข้าพเจ้ามากไปหน่อย ในฐานะที่ข้าพเจ้าถือว่า เมื่อก่อนนี้เป็นหัวหน้าพรรคประชาธิ-
 ปัตย์ ความจริงไม่ใช่อย่างนั้น ที่เรากัน ๙ วัน ๙ คืน เป็นเพียงแต่เสริมเท่านั้น
 ความจริงที่รัฐประหารทำขึ้นมา เพราะประชาชนทั้งหมดเกิดเค็ดครอน มีผู้ที่ เป็น
 รัฐประหารนั้นในสถาบันถาวรรับรองข้าพเจ้าว่าอย่างนั้น ก็มาจากนอก ไม่ใช่จากเรา
 กัน ๙ วัน เพียงแต่ส่วนหนึ่งเขาไปเสริม ถ้าพูดถึงบ้าน เพียงแต่ไม่ใช่กระโดดควยซ้ำ
 เพียงแต่รอดอันหนึ่งเท่านั้น เรื่องรัฐประหารที่เกิดขึ้น ถาถามประชาชนทั่ว ๆ ไป
 ควรจะเกิดมานานกว่านั้น ก่าดังอดีต มันแรงก็เกิดรัฐประหารขึ้น^๑

อย่างไรก็ตามหลักฐานที่กล่าวอ้างว่านายควง อภัยวงศ์ มีส่วนร่วมในการทำ
 รัฐประหารนั้น ไม่อาจหาหลักฐานยืนยันยืนยันในเรื่องนี้ได้ เพียงแต่ให้ข้อสังเกตได้ว่า
 หลังการทำรัฐประหารใดสำเร็จลงแล้ว นายควง อภัยวงศ์ ได้ให้ความร่วมมือในการจัด
 ตั้งรัฐบาลเป็นอย่างดี จะปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับความร่วมมือกับคณะรัฐประหารที่ยืนยันได้
 แน่นอนก็คือ คณะรัฐมนตรีของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ชุดที่ ๓ โคนุมิติ "เงินยืมค่าใช้จ่าย
 ในการดำเนินการรัฐประหาร" แก่ผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย [จอมพล ป. พิบูลสงคราม -
 ผู้เขียน] เป็นจำนวนเงิน ๘ ล้านบาท^๒ ซึ่งอาจจะมองได้อีกแง่หนึ่งว่า รัฐบาลชุดนายควง
 ไม่มีทางที่หลีกเลี่ยงได้ ก็อาจเป็นได้

การดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ ครั้งที่ ๓

นายควง อภัยวงศ์ ใต้น้ำความเรื่องคณะรัฐประหารมอบหมายให้ตนเป็นผู้จัดตั้ง
 รัฐบาลมาปรึกษาหารือกับสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งสมาชิกบางคนได้แสดงความสงสัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ รายงานการประชุมสภาผู้แทน ครั้งที่ ๑ / ๒๔๕๑ สามัญ ชุดที่ ๑ จันทรที่ ๑
 มกราคม ๒๔๕๑

^๒ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑ / ๒๔๕๐ วันจันทร์ที่ ๑๗ พฤศจิกายน
 ๒๔๕๐ เรื่องอนุมัติจ่ายเงินยืมค่าใช้จ่ายในการดำเนินการรัฐประหาร

เกี่ยวกับเหตุผลที่คณะรัฐประหารไม่จัดตั้งรัฐบาลเสียเอง ทั้ง ๆ ที่ได้ทำการล้มล้างรัฐบาล
ที่อยู่ในการตำแหน่งได้สำเร็จ ที่ประชุมได้รวมอภิปรายและมิได้แสดงความเห็นซักถามเหตุผล
จากนายควง ฤกษ์อมรพันธุ์ ทักท้วงในข้อคิดบางประการ เช่น นายบุญ เทง ทองสวัสดิ์ ซึ่งเป็น
บุคคลที่มากที่สุดในสภา ได้แสดงข้อคิดไว้

หากคณะรัฐประหารมีเจตนาจะมอบการบริหารให้แก่วรรคประชาชาติปกครองจัดตั้ง
รัฐบาลโดยบริสุทธิ์ใจแล้ว ก็เป็นการสมควรอยู่ ถ้าจะให้ไปเป็นสะพานไต่ไปวันข้างหน้า
แล้วไม่ควรรับ

การทักท้วงของนายบุญ เทง ก็เพื่อว่า ประชาชาติจะได้ไม่ถูกยืมมือเป็นรัฐบาล
ทุน ให้แก่คณะรัฐประหาร เข้ามาแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ในเวลาต่อไปหากสถานการณ์ผ่อน
คลายความตึงเครียดลง คณะรัฐประหารอาจจะใช้กำลังทหารบีบบังคับขึ้น นับว่าการคาด
หมายเหตุการณ์ของนายบุญ เทง ทองสวัสดิ์ เป็นการถูกต้อง ด้วยต่อมาคณะรัฐประหารก็ใช้
กำลังบีบบังคับให้รัฐบาลนายควง ฤกษ์อมรพันธุ์ที่ ๔ ลาออกจากตำแหน่งได้สำเร็จ

การปรึกษาหารือเป็นการภายในของพรรคประชาชาติได้ยุติลงโดยสมาชิกส่วนใหญ่
ให้ความสนใจให้การสนับสนุนนายควงทำการจัดตั้งรัฐบาล จะมีสมาชิกบางคนคัดค้าน เช่น
นายสุวิชัย พันธุ์เกษม และนายอินทร สิงห์เนตร ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า "พรรคประชาชาติ
ได้คราวนี้อย่างพลอยฟ้าพลอยฝน ต้องการเห็นพรรคประชาชาติเป็นรัฐบาลอย่างมีมือตนเอง
มากกว่า" ๒

อาจพิจารณาได้ว่า เหตุผลที่สมาชิกพรรคประชาชาติส่วนใหญ่สนับสนุนให้นายควง
รับจัดตั้งรัฐบาลนั้น ก็คงจะเป็นเหตุผลในทำนองเดียวกันกับนายควงรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

สัมภาษณ์ คุณสวัสดิ์ อภัยวงศ์, วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

๒ ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๑๐

กล่าวคือพรรคประชาธิปไตยในฐานะพรรคฝ่ายค้านได้เคยใช้วิถีการทางรัฐสภาโค่นล้มรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ด้วยการเปิดอภิปรายทั่วไป แต่การครั้งนั้นไม่สำเร็จด้วยรัฐบาลสามารถคุมเสียงข้างมากในสภาได้อย่างมั่นคง เมื่อรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ของพ้นจากตำแหน่งไปเพราะคณะรัฐประหาร เท่ากับว่า นายปรีดีต้องหมดอิทธิพลทางการเมืองตามไปด้วย การสนับสนุนนายควงขึ้นแทนที่พลเรือตรีถวัลย์ จึง เท่ากับว่า เป็นการลบล้างที่มีทางการเมืองของฝ่ายนายปรีดีได้โดยแท้จริง สมาชิกพรรคประชาธิปไตยส่วนใหญ่จึงเห็นว่านายควงสมควรจะทำการจัดตั้งรัฐบาล และประชาชนทั่วไปย่อมจะสนับสนุนนายควงด้วย เพราะกำลังอยู่ในระยะที่พรรคประชาธิปไตยได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นอย่างมาก

เมื่อนายควงได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกส่วนใหญ่ของพรรคแล้ว นายควงก็ได้เริ่มดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลโดยเร่งด่วน นายควงจัดรัฐบาลครั้งนี้ยังมีใช้ในรูปรัฐบาลพรรค แต่เป็นการเจรจาตามบุคคลผู้ซึ่งนายควง เห็นว่า เป็นผู้ซึ่งเสียงดีงาม เป็นที่นิยมยกย่องของประชาชนทั่วไป บุคคลเหล่านี้มีทั้งข้าราชการบำนาญ อดีตรัฐมนตรี ตลอดจนสมาชิกในพรรคประชาธิปไตยเองบางคน นายควงยืนยันว่า "ผมเลือกเอาคนที่ทั้งนั้น ไม่คิดผมไม่ยอมให้รวมรัฐบาล" การเจรจาเชื่อเชิญบุคคล นายควงได้เจรจาทูลรองควงตนเองบ้าง และส่งผู้แทนคนสำคัญของพรรคไปเจรจาย่าง ในกรณีที่เป็น เช่น ดร.โชติ คุ่มพันธ์ ได้รับมอบหมายให้ไปติดต่อกับ ม.จ.สิทธิพร กฤษดากร ซึ่งคาดหวังว่าจะให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ด้วยเป็นผู้ที่มีความสามารถทางด้านเกษตรทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ ในขณะนั้น ม.จ.สิทธิพร กฤษดากร พำนักอยู่ที่ประจวบคีรีขันธ์ ในการเจรจาตามตัวบุคคลเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีครั้งนี้ นายควง อภัยวงศ์ ยอมรับว่าการจัดตั้งรัฐบาลใหม่มีอุปสรรคและเป็นปัญหาหนักใจมาก เพราะใคร ๆ ก็ไม่อยากจะเป็นรัฐมนตรีในกาว่าอย่างนี้^๒

^๑ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๘๐

^๒พิมพ์ไทย ฉบับประจำวันที ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๐

นายควง อภัยวงศ์ และสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์บางคนได้พยายามพิจารณา
 เชื้อเชิญบุคคลเข้าร่วมรัฐบาลอย่างเร่งรีบที่สุด เพียง ๒ วันหลังจากรัฐประหาร นายควง
 อภัยวงศ์ ก็ได้เชิญบุคคลที่เจรจาหาบทามไว้แล้วเข้าร่วมประชุมพร้อม ๆ กับสมาชิกพรรค
 ประชาธิปัตย์ เพื่อพิจารณาปัญหาการจัดตั้งรัฐบาลที่บ้านพักของนายควง อภัยวงศ์ [ชอย
 เกษมสันต์ ๓ หน้าสนามกีฬาแห่งชาติปัจจุบัน — ผู้เขียน]

ในการประชุมครั้งนี้ ในขั้นแรกยังไม่ได้กำหนดผู้เขาคำร่างตำแหน่งรัฐบาลและ
 กระทรวง ปัญหาที่ต้องพิจารณาก่อนอื่นคือปัญหาในค่านกฎหมาย ด้วยบุคคลที่ได้รับเชื้อเชิญ
 ให้เข้าร่วมเป็นคณะรัฐบาลเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในวิชากฎหมายหลายท่านด้วยกัน ดังนั้น
 จึงเกิดความรู้สึกว่าการจัดตั้งรัฐบาลโดยการสนับสนุนของคณะรัฐประหารจะเป็นการชอบ
 ด้วยกฎหมายหรือไม่

แนวคิดของการประชุมก็คลั่งมติยอมรับการเข้าร่วมคณะรัฐบาล ตลอดจนได้มี
 การกำหนดบุคคลที่จะเขาคำร่างตำแหน่งรัฐมนตรีในแต่ละกระทรวงตามความเหมาะสม
 สำหรับผู้ที่เขาคำร่างตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอื่น ๆ นั้น เมื่อพิจารณาเรียบร้อยแล้ว
 แล้ว ดูเหมือนว่ามีปัญหาที่ควรจะให้สนใจเป็นพิเศษ คือตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
 กลาโหม กล่าวคือ ในขณะนั้นบ้านเมืองอยู่ในสภาวะที่วิกฤตการณ์ทางการเมืองกำลังถึง เคียด
 ผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอันเป็นกระทรวงที่ควบคุมกองทัพทั้ง
 ๓ เหล่า ย่อมจะต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ และอาจเป็นไปได้ว่า เนื่องจากคณะ
 รัฐประหารต้องการควบคุมกระทรวงกลาโหมด้วยบุคคลของคณะรัฐประหารเองหรือบุคคลที่
 คณะรัฐประหารสามารถไว้วางใจได้ เพราะความปลอดภัยของคณะรัฐบาลก็ย่อมหมายถึงความ

ปลดอภัยของคณะรัฐประหารด้วย จึงปรากฏว่าผู้ที่ได้รับการพิจารณาให้ดำรงตำแหน่งนี้^๑ คือ พลโทหลวงชาติมิตรบ ผู้ซึ่งมีบทบาทเกี่ยวข้องในการรัฐประหาร^๒ และอดีตเคยเป็นลูกน้องเก่าของจอมพล ป. ตั้งแต่ครั้งจอมพล ป.ยังอยู่ในอำนาจ ดังนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมจึงเท่ากับคนของคณะรัฐประหารโดยตรง หรือเป็นคนของจอมพล ป. นั่นเอง

เมื่อกำหนดตัวรัฐมนตรีเรียบร้อยแล้ว นายควงไต่ถามรายชื่อบุคคลรัฐมนตรีไปให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม พิจารณาเกี่ยวกับเรื่องนี้ นายสอ เสถบุตร ไต่บันทึกรายละเอียดของการเจรจาระหว่าง จอมพล ป. พิบูลสงคราม และนายควง อภัยวงศ์ ว่า

- นายควง : นี่ไงกับศัตรู ผมเอาบัญชีชื่อรัฐมนตรีมาให้ดู
 จอมพล ป. : เอามาให้ผมทำไม ผมบอกแล้วว่า ไม่ต้องการอำนาจทางการเมือง คุณเห็นคืออย่างไรก็เอาอย่างนั้นแหละ
 นายควง : แต่มีรัฐมนตรีหลายคนที่กับศัตรูคงไม่ชอบ
 จอมพล ป. : อย่าถือความไม่ชอบของผมเป็นสำคัญ . . . ผมเป็นนักการเมืองกับเขาไม่ได้ เพราะผมใจเร็ว

ระหว่างนั้น นายควงและซาฟเจา (นายสอ เสถบุตร) ไต่สนทนากันถึงบุคคลที่มีชื่ออยู่ในบัญชีของคณะรัฐมนตรีในระหว่างนั้นจอมพล ป. ไม่ยอมออกความเห็นอย่างใดๆ เลย

จอมพล ป. ต้องการให้หลวงอดุลย์เดชจรีส รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม แทนหลวงอดุลย์ ภูิสัย ดังจอมพล ป. ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๙๐

^๒ เกียรติ, เรื่องของนายควง, หน้า ๓๐๘.

^๓ บันทึกของนายสอ เสถบุตร ที่พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับประจำวันที ๑๒

พฤศจิกายน ๒๔๙๐

จากบันทึกของนายสอ เสถบุตร แสดงให้เห็นวาทะรัฐมนตรีของรัฐบาลชุด นายควง ครั้งที่ ๓ ใ้ความพิจารณาของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในการตกลง เจรจากันครั้งนี้ เพื่อเป็นการให้ความมั่นใจแก่นายควงในการทำหน้าที่เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล จอมพล ป. ได้ให้คำมั่นสัญญาต่อนายควง ดังต่อไปนี้

๑. ข้าพเจ้าจะไม่เป็นนายกรัฐมนตรี หรือครองตำแหน่งการเมืองตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง
๒. ข้าพเจ้าไม่คิดจะตั้งพรรคการเมืองพรรคหนึ่งพรรคใดขึ้น และยึดพรรคนี้เป็นเครื่องมือเพื่อหาอำนาจในทางการเมือง
๓. ข้าพเจ้าไม่คิดจะสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร
๔. อำนาจในทางการเมืองทั้งสิ้น ข้าพเจ้ายกให้นายกรัฐมนตรีคนใหม่ คือ นายควง อภัยวงศ์
๕. ข้าพเจ้าจะไม่ชักจูงให้รัฐบาล เปลี่ยนนโยบายการต่างประเทศโดยเฉพาะในเรื่องพันธมิตรตามสนธิสัญญาและเรื่องการส่งชาวไปเลี้ยงชาติที่ขออยาก

บันทึกของนายสอ เสถบุตร ผู้ร่วมเจรจาพร้อมควม นายควง และจอมพล ป. ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับประจำวันที ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๘๐ อาจพิจารณาได้ว่าการเผยแพร่ข่าวการตกลงระหว่างนายควง และจอมพล ป. ตลอดจนคำมั่นสัญญาระหว่างบุคคลทั้ง ๒ ก็เพื่อจะให้เป็นที่ทราบทั่วกัน เพื่อประโยชน์สำหรับคณะรัฐประหารและค่านายควงเอง

อาจพิจารณาได้ว่า เหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้วง อภัยวงศ์ กองจักรัฐมนตรี โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐประหารก็คือ นายควงย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัย กำลังสนับสนุนจากคณะรัฐประหาร เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง ด้วย รัฐบาลนายควง เป็นรัฐบาลพลเรือนที่ขาดกำลังและอาวุธ หากจะมีกำลังสนับสนุนโดยตรง ก็เป็นเพียง "กำลังเสียง" ในสภาและความสนับสนุนจากประชาชนภายนอก ดังนั้น จึงเป็นการแน่นอนว่า ไม่อาจจะสร้างความมั่นคงและปลอดภัยให้แก่คณะรัฐบาลในวิกฤตการณ์เช่นนี้ ได้ เหตุนี้เพื่อความปลอดภัยและเพื่อสร้างเสถียรภาพของคณะรัฐบาลใหม่ นายควงย่อมต้องอาศัยคณะรัฐประหารซึ่งควบคุมกำลังทหารทั้งหมด เป็นผู้สนับสนุนและให้ความคุ้มครองรักษา ความสงบภายในไปก่อน ในเวลาต่อมาจึงปรากฏว่ารัฐบาลนายควงได้พยายามหาทางกีดกัน อำนาจของทหารด้วยการแก้ไขรัฐธรรมนูญส่วนที่เกี่ยวข้องกับทหาร เพื่อกีดกันทหารออกจาก วงการเมือง

สิ่งที่นายควงไม่อาจปฏิเสธได้คือ อำนาจในการควบคุมกำลังทหารซึ่งอยู่ในมือของ คณะรัฐประหารและจอมพล ป. ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย และก็ เช่นเดียวกับ เหตุการณ์เมื่อครั้งนายควง เขาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรกในปี ๒๔๘๓ ซึ่งครั้งนั้นนายควงได้ประสบปัญหาเกี่ยวกับความไม่มีอำนาจควบคุมกำลังทหารอย่างแท้จริงด้วย จอมพล ป. ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุดมีอำนาจเด็ดขาดคนเดียว จนในที่สุดนายควง ต้องดำเนินการยุบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และตั้งตำแหน่งแม่ทัพใหญ่ขึ้นแทน แต่ใน ครั้งนั้น นายควงได้รับการสนับสนุนจากสภาและกำลัง เสรีไทยของนายปรีดี ตลอดจนกำลัง จากฝ่ายทหารเรืออย่างเข้มแข็ง จึงทำให้กระทำการถูกลงไปด้วยดี ในครั้งนี้นายควงต้อง ประสบปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมกำลังทหารของจอมพล ป. เช่นเดียวกัน เพราะจอมพล ป. เป็นผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดของการบังคับบัญชาทหารในขณะนั้น ความสำคัญของตำแหน่งนี้จึงไม่ผิดกว่าตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด เพียงแต่เรียกชื่อตำแหน่ง แตกต่างกันไปเท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๑ ของ นายควง นั้น นายควงมีฐานแห่งอำนาจและกำลังสนับสนุนที่มั่นคงและแน่นอนกว่าการดำรงตำแหน่ง

นายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๓ เป็นอันมาก และครั้งนี้ นายควงก็ไม่มีใจว่าจะอยู่ในตำแหน่งได้นานแค่นั้น เพราะเมื่อจังหวัดทางการเมืองเหมาะสม จอมพล ป. อาจจะจัดการกับ นายควงให้พ้นทางไปเมื่อไรก็ย่อมได้ ดังกล่าวแก่นักหนังสือพิมพ์ว่า

. . . จอมพลเขาไม่ยอมรับ เขาเคยมอบใหม่เป็นผู้จัดรัฐบาลขึ้นแทน ชรรถมนต์กับนั้นละ คุณจะให้หนักตัวเขาบินอยู่เรื่อย ๆ นั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ ย่อมมีการพักบ้าง จอมพลเขาเป็นผู้ใหญ่เคยต่อกรารงานมามาก เขายอมรับที่ว่าตอนไหนที่เขาสมควรจะเขามา หรือตอนไหนที่ไม่สมควรเขามา

คณะรัฐมนตรีซึ่งผ่านการพิจารณาของคณะรัฐประหารซึ่งได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ต่อมา มีพระนามและนามดังต่อไปนี้^๒

๑. ม.จ. วิวัฒน์ไชย ไชยยันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
๒. พระยาตรีวิสารวาจา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
๓. นายประจวบ บุนนาค	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๔. พลเรือตรี เล็ก สุมิตร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๕. พลโทหลวงชาติกันทร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
๖. พ.อ. นอม เกตุญาติ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
๗. ม.จ. สิทธิพร กฤษดากร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ
๘. พลอากาศตรี มุณีมหาสันทนา เวชยันตรังสฤษฏ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
๙. ม.ด. อุดม สนิทวงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

ไทยราษฎร ฉบับประจำวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๙๐

^๒ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๔ ตอนที่ ๕๔ (๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๙๐), หน้า ๖๕๐.

๑๐. ม.ด. เกษ สนิทวงศ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
๑๑. พลโทชิต มั่นศิลป์ สีนาคโยธารักษ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
๑๒. พระยาอรรถการีย์นิพนธ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
๑๓. ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๑๔. นายเลื้อน ศรารักษ์วานิช	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๑๕. นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
๑๖. นายสม จารุรัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
๑๗. ม.ร.ว. ศักดิ์ฤทธิ์ ปราโมช	รัฐมนตรี
๑๘. นายเลื้อน พงษ์โสภณ	รัฐมนตรี
๑๙. นาวาเอก พระวารีวิมลศิริ	รัฐมนตรี
๒๐. หลวงอังคณานุรักษ์	รัฐมนตรี

หากจะพิจารณาว่าคณะรัฐมนตรีชุดนี้เป็นบุคคลที่สมควรแก่ตำแหน่งเพียงใหนั้น พิสูจน์ได้จากความเห็นของนายทองเปลว ชลภูมิ ซึ่งกล่าวไว้ว่า

เมื่อท้าวเจ้า [นายทองเปลว ชลภูมิ - ผู้เขียน] อ่านรายชื่อคณะรัฐมนตรีของพรรคประชาธิปัตย์แล้วหนังสือพิมพ์ก็ร่วงลงจากมือ เพราะการต่อต้านที่วางแผนการเอาไว้นั้นจะไม่มีผลอะไรเลย ของเขาคิดว่าเราทุกคน เป็นบุคคลที่ประชาชนรู้จัก รักใคร่ และนับถือขนาดหนักทุก ๆ คน คนของเขาไม่หวั่นอนปลายตีนทั้งนั้น

เกี่ยวกับการจัดคณะรัฐมนตรีชุดนี้เช่นกัน ทำให้เกิดความแตกแยกในหมู่สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ กล่าวคือในการเลือกสรรบุคคลเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรี ได้มีสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์บางคนมิได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีทั้ง ๆ ที่คาดหวังกันว่าควรจะได้ เป็นผลให้เกิดความไม่พอใจในายควง และโจมตีว่า กระทำการไม่เหมาะสมด้วยไม่เลือกบุคคลในพรรค เขาร่วมคณะรัฐบาลเป็นส่วนใหญ่ แต่กลับเชิญบุคคลภายนอกมาดำรง

ตำแหน่งรัฐมนตรี สมาชิกพรรคประชาธิปไตยบางคนมีความรู้สึกว่ารัฐบาลชุดนี้ไม่ควรจะเรียกว่ารัฐบาลพรรคประชาธิปไตย เพราะมีสมาชิกพรรคประชาธิปไตยรวมคณะรัฐบาลเป็นเพียงส่วนน้อย ในเรื่องนี้ นายควง อภัยวงศ์ ได้ให้คำชี้แจงว่า

รัฐมนตรีมีอยู่ ๒๕ ตำแหน่ง [ความจริงมี ๒๖ ตำแหน่ง ทั้งตำแหน่งนายกรัฐมนตรี] ประชาธิปไตยมีอยู่ ๔ คนแล้วจะทำอย่างไร เราทำงานเข้ามาทำจากรัฐประหาร เขามอบให้ด้วยความไว้วางใจ แล้วเราจะเอาพวกประชาธิปไตยเข้ามาเป็นรัฐมนตรีทั้งหมดอย่างไร . . . ในฐานะที่ประเทศเป็นอยู่เช่นนี้ เราจะไม่เห็นพวกหรือเอาคนดีเขาไปทำงาน หรือจะเอาบุคคลที่ประชาชนเชื่อถือมีแผนบางพอประมาณ ถ้าเอาแบบเดิมพวกแล้วละก็ เป็นเงาไทยแน่ ๆ^๑

การจัดตั้งคณะรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ ครั้งนี้ ได้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ในหมู่นักการเมืองและประชาชนทั่วไปว่า นายควงยอมจะไม่มีอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินอย่างแท้จริง แม้นายควงจะได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางดำเนินนโยบายของรัฐบาลว่า

รัฐบาลชุดผมไม่ยอมอยู่ในอาณัติของใคร เกิดขาด ถ้าใครมาบังคับผมไม่ทำ . . . จอมพลคนผมไม่เกี่ยวข้องด้วย หน้าที่ของผมกับบริหารราชการแผ่นดินต่อไปเท่านั้นเอง^๒

ดังนั้นในขณะที่นายควง อภัยวงศ์ กล่าวปฏิเสธการอยู่เบื้องหลังของคณะรัฐประหารจอมพล ป. ก็ได้แสดงเจตนาถ้อยคำของคณะรัฐประหารที่จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับกาบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล จึงได้มีหนังสือถึงนายควง อภัยวงศ์ มอบอำนาจให้แก่รัฐบาลตั้งใจความต่อไปนี้

^๑ นายควง อภัยวงศ์ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับประจำวันที ๙ มกราคม ๒๔๙๐

^๒ นายควง อภัยวงศ์ ให้สัมภาษณ์บนหนังสือพิมพ์ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ จากพิมพ์ไทย ฉบับประจำวันที ๑๔ พฤศจิกายน ๒๔๙๐

ที่ ๒๔๑/๒๕๕๐

กองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย

๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

เรื่อง ขอมอบอำนาจของคณะทหารแก่รัฐบาล

จาก ผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย

ถึง นายกรัฐมนตรี

ขอได้โปรดนำข้อความดังต่อไปนี้เสนอต่อคณะรัฐมนตรีด้วยจะขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง
คือ

การที่คณะทหาร ดำรงและพลเรือน ได้กระทำรัฐประหารขึ้นนั้นก็โดยที่เห็นว่า ประเทศไทยในปัจจุบันนี้ตกอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมอย่างน่าสลดใจประชาชนส่วนใหญ่ได้รับความทุกข์ทรมานในการครองชีพเป็นอย่างมาก คนทุจริตคดโกงขบถจกจนบรรดาโจรผู้ร้ายก็เกิดขึ้นอย่างชุกชุม และไม่อาจแก้ไขให้บรรเทาเบาบางลงได้ เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนทั่วไป บรรดาข้าราชการฝ่ายทหาร ตำรวจ พลเรือนและประชาชนผู้รักชาติทั้งหลายจึงพร้อมใจกันทำรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ โดยได้เข้ายึดอำนาจการปกครองของรัฐบาลไว้ด้วยความมุ่งหมายที่จะแก้ไขสถานการณ์ให้กลับฟื้นฟูลงความสมบูรณ์สูงสุดต่อไป

บัดนี้ การจัดการปกครองประเทศได้สำเร็จลง และประเทศไทยกำลังจะคืนเข้าสู่สภาพปกติแล้ว กล่าวคือ ได้มีกระแสพระบรมราชโองการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับชั่วคราว ได้มีประกาศพระบรมราชโองการตั้งอภิรัฐมนตรี และประกาศตั้งรัฐบาลแล้ว และเนื่องจากคณะรัฐบาลได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และทูลประจําการตามกรณารวมโดยเรียบร้อยแล้ว พร้อมทั้งจะดำเนินการบริหารราชการแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญปัจจุบันต่อไป

ในโอกาสนี้ คณะทหาร ตำรวจ และพลเรือนจึงยินดีที่จะมอบอำนาจการปกครอง
แผ่นดินตามที่คณะทหาร ตำรวจ และพลเรือนยึดไว้ได้โดยทำการรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘
พฤศจิกายน ๒๔๙๐ เป็นลำดับมา และปฏิบัติอยู่ในขณะนี้ให้แกรัฐบาลชุดปัจจุบันดำเนินการ
บริหารราชการแผ่นดินแทนต่อไปตามรัฐธรรมนูญชั่วคราว เพื่อประโยชน์สุขของบรรดา
ข้าราชการสมณะชีพราหมณ์ พุทธา ประชาชน และพลสกนิกอื่น ๆ ทั้งปวงของสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว ใหญ่ เกิดสุขเสรี และจำเริญวัฒนาถาวรสืบต่อไปเป็นสำคัญ

ส่วนคณะทหาร ตำรวจ และพลเรือน จะยังทำการแต่ในด้านรักษาความสงบ
เรียบร้อย และเป็นกำลังอันมั่นคงของประเทศชาติอยู่ต่อไปอีกชั่วคราว เพียงเท่าที่จำเป็น
โดยจะพยายามคว่เนินกิจการทั้งนี้ให้เขาสุสกนภาพกิติโดยรวดเร็วที่สุด

อนึ่ง สำหรับส่วนตัวข้าพเจ้านั้นขอเรียนว่า ข้าพเจ้าไม่เคยเจตนาอันแรงกล้าที่
ใครจะกราบถวายบังคมลาออกจากหน้าที่ไปพักผ่อนตามเขียงพล เมืองดีทั้งหลาย เพราะ
คิดเห็นว่า ถ้ายังรับราชการฉลองพระ เศรษฐระคุณประเทศชาติต่อไป ก็จะเป็นช่องทางให้
คนทั้งหลายเห็นว่าได้ทำรัฐประหารร่วมกับพวกพ้องในครั้งนี้ เพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว
เป็นสำคัญ เป็นการตัดต่อเจตนาเดิมที่มุ่งหวังดีต่อประเทศชาติเท่านั้น ฉะนั้น เพื่อยืนยันความ
เห็นดังกล่าว ข้าพเจ้าจึงจะไ้กราบถวายบังคมลาออกจากหน้าที่โดยเร็วที่สุด เมื่อความ
สงบสุขของประเทศชาติบ้านเมืองบังเกิดขึ้น และประชาชนคลายความอดอยากลงทั่วกันแล้ว
พร้อมทั้ง เป็นความ เห็นชอบของคณะรัฐบาลที่ทำการปกครองบ้าน เมืองอยู่ในขณะนั้นด้วย

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าในนามของคณะทหาร ตำรวจ และพลเรือน ขออาราธนา
คุณพระศรีวิรัตนไตร และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก ได้โปรดประสิทธิ์ประสาทความ
เกษมสุขศิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลแก่ประชาชนชาวไทยทั้งมวล และขอให้คณะรัฐบาลได้พูดเพิ่ม
ด้วยเกียรติอันสูงส่ง เป็นที่นิยมและรักใคร่ผูกพันสนิทสนมของบรรดานานาประเทศใหญ่
ทั้งปวง ณ บัดนี้ เป็นต้นไป

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ลงชื่อ) จอมพล ป. พิบูลสงคราม

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย ได้มีแถลงการณ์มอบอำนาจให้แก่รัฐบาลแทน นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี ก็ได้ออกคำปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียง เพื่อชี้แจงรายละเอียด และแสดงเจตนารมย์ส่วนตัวที่เขามารับตำแหน่งครั้งนี้เช่นกัน ดังข้อความต่อไปนี้

"ท่านทั้งหลาย

ตามที่คณะรัฐประหารได้เข้ายึดอำนาจการปกครองของประเทศไว้ได้โดยราบรื่น ไม่เสียเลือดเนื้อ แต่เมื่อคืนวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ บัดนี้ คณะรัฐประหารได้นำความกราบบังคมทูลแนะนำให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าจัดตั้งคณะรัฐบาล เพื่อบริหารราชการแผ่นดินสืบไป ดังที่ได้ประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งไปแล้วนั้น ข้าพเจ้าจึงขอโอกาสปราศรัยและชี้แจงบางสิ่งบางอย่างที่ท่านอาจจะยังไม่ทราบ และยังไม่เข้าใจหรือยังอาจจะเข้าใจคลาดเคลื่อนอยู่บางประการ

ในเบื้องต้นข้าพเจ้าใคร่ที่จะขอชี้แจงเสียก่อนว่า ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้ามีความรู้สึกสำนึกอยู่ว่าภาวะโดยทั่ว ๆ ไปของประเทศชาติได้ทรุดโทรมลงไปอย่างน่าวิตก ดังที่ท่านก็ได้เห็นและประสบกันมาแล้ว แต่ข้าพเจ้าก็มิได้มีส่วนร่วมหรือรู้เห็นกับคณะรัฐประหารแต่ประการใด และที่ข้าพเจ้าได้ตกลงรับจัดตั้งคณะรัฐบาลขึ้นตามความประสงค์ของคณะรัฐประหารนั้น ก็ด้วยเหตุผลสำคัญดังต่อไปนี้

๑. ข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้งในเจตนาในการเสียสละของคณะรัฐประหาร ซึ่งเท่าที่ได้เห็นก็เป็นมาด้วยความบริสุทธิ์ มิใช่เป็นการกระทำที่แสดงว่าเห็นแก่ประโยชน์ตน ดังที่ได้ปรากฏว่าคณะรัฐประหารได้พร้อมที่จะมอบการบริหารแผ่นดินให้ผู้อื่น และไม่พึงประสงค์ที่จะคุมอำนาจไว้แต่ประการใดเลย นอกจากจะรักษาความปลอดภัยในด้านทหารไว้เท่านั้น ซึ่งข้าพเจ้าจะได้ออกคำปราศรัยในตอนหลัง

๒. เพราะวาทะรัฐประหารขณะนี้ทำให้ความไว้วางใจข้าพเจ้า โดยมีความเห็นว่า ข้าพเจ้าจะสามารถจัดหาคณะที่เหมาะสมมาร่วมกันบริหารกิจการบ้านเมืองขณะนี้ ไ้พบบรรลุวงโคจรที่ดี ถ้าแหกกว่าข้าพเจ้าจะปฏิเสธเสียก็จะเป็นการไม่ยอมรับร่วมมือกับผู้มุ่งหวังดีต่อประเทศชาติถึงขั้นเสียสละ อีกทั้งจะทำให้การจัดหาคณะมาเป็นคณะรัฐบาลของยุ่งยากลำบาก ซึ่งจะทำให้ภาพของบ้านเมืองมีทางเขาสูทางสงบและเป็นปกติของลาซาไป และจะมีผลร้ายต่อประเทศชาติ เพราะวาทะร้ายเท่าที่ในบ้านเมืองยังไม่มีรัฐบาล กิจการของบ้านเมือง และสวัสดิภาพของประชาชนก็จะมีโดยสมบูรณ์ไม่ได้ ซึ่งจะมีผลกระทบกระเทือนต่อฐานะของประเทศชาติทั้งภายในและภายนอก

๓. ข้าพเจ้ามีความหวังไปในสภาพของบ้านเมือง และความลำบากยากแค้นของประชาชน และได้มีเจตนามาแล้วที่จะช่วยแก้ไขให้ดีที่สุดเท่าที่จะสามารถกระทำได้ถึงที่ท่านได้เห็นมาแล้ว ในฐานะนักการเมืองฝ่ายค้าน

เมื่อคณะรัฐประหารได้เจาะจงขอรองมา และภาวะในขณะนั้นก็บังเกิดขึ้นแล้วว่า จำเป็นที่จะต้องมีคณะรัฐบาลรับแทนบริหารกิจการบ้านเมืองเสียโดยเร็ว ข้าพเจ้าจึงได้ตัดสินใจที่จะรับสนองพระมหากรุณาธิคุณครั้งนี้

ต่อไปนี้ข้าพเจ้าจะโคจรแจ้งถึงฐานะและข้อตกลงของคณะรัฐบาลที่มีไว้กับคณะรัฐประหารซึ่งท่านอาจจะยังไม่เข้าใจก็คือ

๑. รัฐบาลนี้เป็นอิสระจากคณะรัฐประหาร อิสระทั้งในนโยบายในทางความคิดและในทางการเมือง จึงมีสิทธิโดยสมบูรณ์ในการที่จะบริหารราชการแผ่นดิน คณะรัฐประหารได้ตกลงที่จะยังคงเพียงแต่เป็นผู้รับหน้าที่ในด้านการรักษาความปลอดภัยและความสงบของประเทศชาติเท่านั้น

๒. ท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม และคณะรัฐประหารรวมทั้งวงการทหารก็ได้ตกลงยืนยันและรับรองว่าจะไม่เข้ามาเกี่ยวข้อง และจะไม่ใช้อิทธิพลไม่ว่าในทางใด

กับรัฐบาลนี้ เพื่อจะให้รัฐบาลได้บริหารบ้านเมืองเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและของ
ประชาชนได้ด้วยความ เป็นธรรม

รัฐบาลนี้ประกอบด้วยบุคคลที่ข้าพเจ้า เห็นว่าส่วนมากเป็นผู้ที่ทรงคุณวุฒิ
และเป็นผู้ที่ ได้เคยแสดงความสามารถให้เห็นที่ประจักษ์มาแล้ว อีกทั้งปรากฏว่าเป็นผู้ที่มีความ
ซื่อสัตย์สุจริตต่อประเทศชาติและประชาชน ประกอบด้วยเป็นผู้ที่มีเกียรติประวัติงามมาแล้ว
จึง เป็นบุคคลที่สมควรจะได้รับความไว้วางใจของประชาชนได้ อีกทั้ง เมื่อได้รวมเป็นคณะ
เข้าแล้ว ก็เป็นคณะบุคคลที่มีแนวความคิด เป็นกลาง คือมิใช่ เป็นคณะบุคคลที่ประกอบด้วย
ลวนแก่กันการ เมืองกลุ่มใด พรรคใด หรือเป็นพวกพ้อง ของใครโดยเฉพาะ ดังนั้นจึง เห็น
ได้ว่า รัฐบาลนี้ย่อมจะไม่อยู่ที่ใดที่อิทธิพลของผู้ใดหรือพวกใดเลย

ด้วยเหตุผลสามประการนี้ ข้าพเจ้าจึงรู้สึกว่าคุณะรัฐบาลนี้มีช่องทางที่จะสามารถ
บริหารกิจการบ้านเมืองได้โดยสะดวก และถ้าหากได้รับความร่วมมือจากประชาชนทั่วประเทศ
แล้ว ผลงานก็จะบรรลุผลโดยดั่งที่ประสงค์เท่าที่จะพึงหวังได้ในขณะนี้

ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงใคร่ที่จะขอให้ท่านจงช่วยกันพยายามรักษาความสงบ และปฏิบัติ
หน้าที่ เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติร่วมกับรัฐบาลด้วยเถิด"

เมื่อคณะรัฐมนตรีได้รับการแต่งตั้ง เรียบร้อยแล้ว รัฐบาลก็ได้เร่งดำเนินนโยบาย
เกี่ยวกับการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ผลปรากฏว่า สมาชิกวุฒิสภา
ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า จำนวน ๑๐๐ คน ส่วนใหญ่เป็น "พวกเจ้า" กับ "ผู้มีบรรดาศักดิ์"
คือเป็นขุนนางชั้นพระยา มีสามัญชนอยู่ไม่ถึง ๑๐ คน และสมาชิกวุฒิสภาเหล่านี้ก็

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมาชิกวุฒิสภา ได้รับแต่งตั้ง เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ราชกิจจานุเบกษา
แผนกฤษฎีกา เล่ม ๖๔ ตอนที่ ๕๖ ฉบับพิเศษ (๒๒ พฤศจิกายน ๒๔๙๐),
หน้า ๕๐.

ไม่ใช่บุคคลของคณะรัฐประหารหรือในสายของจอมพล ป. เลาย เกี่ยวกับเรื่องนี้ นายควง ถูกโจมตีมากกว่าสนับสนุนพวกเขา และพวกเขา นาง เกาเสวสว่างกร เมือง และแสดงให้เห็น นโยบายของพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งมีแนวนโยบายแบบอนุรักษ์นิยม แต่สิ่งหนึ่งที่เห็นได้จาก กรณีก็คือ เหตุการณ์ได้แสดงให้เห็นว่า คณะรัฐประหารจะเป็นผู้เชื่อเชิญนายควงให้ เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล และคณะรัฐประหารยอมคาดหวังว่ารัฐบาลนายควงคงจะคงดำเนิน นโยบายตามความเห็นชอบของคณะรัฐประหารด้วย แต่นายควงได้แสดงความเป็นอิสระของ รัฐบาล เห็นได้ชัดกรณีแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งไม่มีพวกพ้องของคณะรัฐประหาร ทั้ง ๆ ที่ รัฐธรรมนูญมีโคห้ามข้าราชการประจำให้เป็นสมาชิกวุฒิสภาในขณะนั้น และนายควงก็ยัง เปิดโอกาสให้มีการตั้งพรรคการเมืองใดทั้ง ๆ ที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีได้รับรองเสรีภาพเรื่องนี้ ไว้

นายควงได้นำคณะรัฐมนตรีเข้าแถลงนโยบายต่อวุฒิสภาซึ่งเป็นสภาเดียวในขณะนั้น นอกจากจะแถลงนโยบายโดยทั่วไปแล้ว รัฐบาลได้นั้นถึงปัญหาเฉพาะหน้าที่รัฐบาลจะต้อง เร่งแก้ไขโดยรีบด่วน ๔ ประการคือ^๓

๑. กรณีสวรรคต จะได้ดำเนินการสอบสวนอย่างจริงจัง
๒. การปราบปรามข้าราชการทุจริต จะได้ดำเนินการอย่างเฉียบขาดโดยไม่เห็น แก่หน้าผู้ใด

ภิรมล ของธรรมชาติ, เรื่องเดิม, หน้า ๑๗.

มาตรา ๘๖ บัญญัติว่าให้วุฒิสภาทำอำนาจหน้าที่ของรัฐสภาไปจนกว่าการ เลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนจะสำเร็จเรียบร้อย

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๓ / ๒๔๕๐ อังคารที่ ๒๕ พฤศจิกายน

๒๔๕๐

*David A Wilson Ibid, p.206.

๓. การครองชีพ จะได้นำเนินการทุกวิถีทาง เพื่อให้ประชาชนได้มีสินค้าจำเป็นในการครองชีพเพียงพอ และทั่วถึง ในราคาค่าอันสมควร

๔. สมรรถภาพของข้าราชการ จะได้รับปรับปรุงสมรรถภาพของข้าราชการทุกกระทรวงทบวงกรม เพื่อประโยชน์ของราษฎรอย่างแท้จริง

ในที่สุจริตรัฐบาลก็ได้รับความไว้วางใจจากวุฒิสภา รัฐบาลชุกุนายคอง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๓ จึงมีฐานะถูกต้องสมบูรณ์ตามวิถีทางรัฐธรรมนูญทุกประการ มีสิทธิที่จะดำเนินนโยบายบริหารราชการแผ่นดินได้ต่อไป

รัฐบาลนายคอง อภัยวงศ์ ชุดที่ ๓

เมื่อเข้าบริหารประเทศแล้ว รัฐบาลนายคองก็ได้พยายามทุกวิถีทางที่จะให้นานาชาติรับรองฐานะของรัฐบาลใหม่ ดังได้ให้ร่างคำประกาศเจตนารมณ์ของคณะรัฐประหาร เป็นภาษาอังกฤษ โดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นผู้อำนวยการวิพากษ์กระจายเสียง เพื่อให้

คณะรัฐประหารได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการทำรัฐประหารดังนี้

๑. การกระทำรัฐประหาร เป็นการกระทำเพื่อประเทศชาติอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ

๒. การกระทำรัฐประหาร เพื่อล้มล้างรัฐบาลพลเรือนที่ฉ้อฉล ข้าราชการทุจริตแล้วสถาปนารัฐบาลขึ้นใหม่ เพื่อให้มีประสิทธิภาพเทอดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประพฤติกัมมัฏฐานอย่างแท้จริง

๓. การกระทำรัฐประหาร เพื่อเชิดชูเกียรติของทหารบกที่ถูกเหยียดหยามทำลายให้กลับคืนศักดิ์ศรี และเพื่อปรับปรุงใหม่เกียรติและสมรรถภาพเข้มแข็งยิ่งขึ้น

๔. การกระทำรัฐประหาร เพื่อแก้ไขของคการปกครองที่เสื่อมโทรมลงให้คงดี มีสมรรถภาพ และแก้ไขการเศรษฐกิจ ลดค่าครองชีพของประชาชนให้ถูกลง ให้ประชาชนได้อยู่ดีกินดีตามสมควรแก่ฐานะความเป็นอยู่

๕. การกระทำรัฐประหาร เพื่อจัดการสืบหาตัวผู้ร้ายผู้ลอบปลงพระชนม์พระมหากษัตริย์ และจัดการฟ้องร้องลงโทษตามกฎหมาย

ชาวนั้นเผยแพร่ไปยังต่างประเทศ แต่รัฐบาลต่างประเทศก็ยังไม่อาจรับรอง "รัฐบาล ๕๐ วัน" ของนายควงไค่ เพราะถือว่า การรัฐประหาร เป็นการ เปลี่ยนรัฐบาลโดยการบังคับ วิธีทางการ เมืองอยู่ในระยะลับสนทั้งภายในและภายนอกประเทศ รัฐบาลต่างประเทศจึงได้แต่สังเกตการณ์ทางการทูตอยู่อย่างใกล้ชิด

ต่อมาในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๗๖ คณะรัฐประหารได้บุกกองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย และรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ก็ได้ออก "พระราชบัญญัตินิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๗๖" โดยความเห็นชอบของวุฒิสภา ซึ่งเป็นสภาเดียวก่อนหน้าที่จะมีการเลือกตั้งภายใน ๕๐ วัน การออก พ.ร.บ.นิรโทษกรรมก็เพื่อให้คณะรัฐประหารพ้นจากความผิดในกรณีทำรัฐประหาร และเพื่อให้คำสั่งตลอดจนประกาศต่าง ๆ ของคณะรัฐประหารถูกต้องตามกฎหมายทุกประการ ต่อจากนั้นได้เร่งดำเนินนโยบายทั้ง ๔ ข้อ ซึ่งถือว่าเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล เพราะเป็นเรื่องที่ประชาชนทั่วไปกำลังให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง

เพื่อแก้ไขปัญหาทาง เศรษฐกิจ เกี่ยวกับการลักลอบนำข้าวออกนอกประเทศ รัฐบาลได้มอบอำนาจให้กองทัพ เรือทำการปราบปรามการลักลอบนำข้าวออกนอกประเทศ เช่นเดียวกับกรมตำรวจ โดยออกกฎหมายพิเศษให้แกกองทัพเรือ คือ พ.ร.บ.มอบอำนาจให้กองทัพเรือปราบปรามผู้กระทำความผิดบางประการในทะเล (ปราบการลักลอบนำข้าวออกนอกประเทศ) ในขณะที่เดียวกัน รัฐบาลพยายามเพิ่มพูนรายได้ของรัฐบาลโดยออกพระราชบัญญัติป้องกันการค้ำกำไรจากราช^{การ}เกินควร ให้อำนาจบอกเลิกสัญญาที่ค้ำกำไรเกินควรกับรัฐบาลได้ และเรียกเงินส่วน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลังจากคณะรัฐประหารได้บุกกองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก

เกินควรที่ชำระไปแล้วให้คืนรัฐบาลได้ ร้าง พ.ร.บ.ฉบับนี้ วุฒิสภาโจมตีและซักถามรัฐบาลอย่างหนัก แต่ในที่สุดก็ลงมติอนุมัติด้วยคะแนน ๕๔ : ๑๐ แต่ความพยายามที่จะประหยักรายจ่ายของรัฐบาลดูออกจะไร้ประโยชน์ เพราะรัฐบาลแก้ไขงบประมาณแผ่นดินเปลี่ยนแปลงไปมาก คงจะเห็นได้จากค่ากล่าวของจอมพลผิน ชุณหะวัณ ที่ว่า

รัฐบาลนายควงต้องประสบความลำบากยากแค้นเกี่ยวกับการเงินมาก และต้องมาล้างถ้วยล้างชามที่เขากินทิ้งให้สกปรกไว้ โดยเขาใช้เงินเกินไปถึง ๓๐๐ ล้าน เวลานี้รัฐบาลคุณควงต้องกู้เขาใช้ เพราะขณะทำรัฐประหารมีเงินเหลืออยู่ในคลังน้อยเหลือเกิน^๒

การกำจัดอิทธิพลทางการเมืองของฝ่ายตรงข้าม

เนื่องจากรัฐบาลชุดพลเรือตรีถวัลย์ดวงสูญสิ้นอำนาจไปโดยการกระทำรัฐประหาร และสูญสิ้นอำนาจของรัฐบาลชุดนี้ ทำให้นายปรีดี พูนงการ กรรมการเมืองอยู่เบื้องหลังรัฐบาลต้องสูญเสียอิทธิพลลงไปด้วย จึงปรากฏว่ากลุ่มผู้สูญเสียอำนาจพยายามหาทางยึดอำนาจคืน เกิดเป็นข่าวเล็ดลอดอยู่ตลอดเวลาว่าจะเกิดการแย่งชิงอำนาจทางการเมือง ตลอดจนมีการขงสมกำลังอาวุธและกำลังคน ในขณะที่รัฐบาลต้องเร่งจัดระเบียบบริหารของบ้านเมืองให้เขาที่ บรรดาข้าราชการก็แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ พวกที่ฝังใฝ่ในฝ่ายนายปรีดี ก็หวังที่จะให้นายปรีดีกลับมาใช้อำนาจอีกครั้ง เพราะพรรคพวกของพลเรือตรีถวัลย์ได้กระจายข่าวว่าจะลงมือทำการต่อต้านในเร็ววันนี้ หนังสือพิมพ์หลายฉบับลงข่าวว่า นายปรีดีนั่งรถผ่านไปในกรุงเทพ ประชาชนพากันหวาดเกรงว่าจะเกิดการปะทะกันระหว่างฝ่ายรัฐบาลเก่า

^๑ สยามน กฤษณะ, สส.ศรีอยุธยา, หน้า ๒๐๘ - ๒๑๐.

^๒ จอมพลผิน กล่าวปราศรัยที่สโมสรข้าราชการจังหวัดนครราชสีมา วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑ จากศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑

^๓ เกียรติ, จันายก, หน้า ๔๓.

และรัฐบาลใหม่ และพรรคพวกของนายปรีดีก็ได้พยายามหาโอกาสกล่าวโจมตีรัฐบาล ทั้ง นายสงวน ตุลารักษ์ ทูตไทยประจำประเทศจีน ออกคำแถลงการณ์ไม่ยอมรับคำสั่งของรัฐบาลใหม่ และวิจารณ์รัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช ๒๔๙๐ ว่า "เลวกว่าฉบับเก่า . . . ทางไกลจากประชาธิปไตยไปอีกมาก"^๑

ดังนั้น เพื่อสร้างเสถียรภาพและความปลอดภัยให้แก่คณะรัฐบาลใหม่ รัฐบาลจึงได้ดำเนินการต่าง ๆ เพื่อกำจัดข้อพิพาททางการเมืองของฝ่ายตรงข้ามโดยรัฐบาลได้กระทำการหลายวิธีด้วยกัน คือ

วิธีที่ ๑ การออกพระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุข พ.ศ. ๒๔๙๐

นอกจากรัฐบาลจะโจมตีคำสั่งในนามของกระทรวงมหาดไทยสั่งให้ตำรวจให้ความอารักขาแก่บรรดารัฐมนตรีเป็นพิเศษแล้ว^๒ รัฐบาลได้ออกพระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุข เพื่อให้การดำเนินไปตามรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) ลงวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐^๓ ให้อำนาจคณะรัฐประหารใช้อำนาจทางกึ่งทหารในการป้องกันและปราบปรามผู้ผิดการณ์เป็นภัยต่อรัฐบาลและต่อต้านคณะรัฐประหาร พระราชกำหนดฉบับนี้สรุปความได้ว่า รัฐบาล

---

^๑สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี แฟ้มที่ บร.๒๓/๔ เรื่องทูตไทยประจำประเทศจีน (นายสงวน ตุลารักษ์) ออกคำแถลงการณ์เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล ณ สถานเอกอัครราชทูตไทย กรุงเทพมหานคร ๒๔ พฤศจิกายน ๒๔๙๐

^๒ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ชุมนุมวรรณคดีการเมือง, หน้า ๖๔.

^๓ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๔ ตอนที่ ๕๖ ฉบับพิเศษ (๒๒ พฤศจิกายน ๒๔๙๐) หน้า ๑.

ได้ให้อำนาจแก่คณะรัฐประหารในการจับกุมตรวจคนบุคคลที่มีพฤติกรรมไม่น่าไว้วางใจ
ในทำนองจะสร้างความปั่นป่วนทางการ เมืองให้เกิดตื่นหรือคึกทำลายล้างรัฐบาล รัฐบาล
ได้ออกแถลงการณ์ชี้แจง เหตุผลความจำเป็นที่ต้องออกพระราชกำหนดฉบับนี้

หลังจากประกาศใช้พระราชกำหนดฉบับนี้ คณะทหารจึงได้ทำการตรวจคนและ
จับกุมผู้ต้องสงสัยว่าอาจมีส่วนรู้เห็นในการ เตรียมการต่อต้านคณะรัฐประหาร และรัฐบาล
อันเป็นพฤติกรรมที่เป็นภัยอย่างมาก นอกจากจะจับกุมผู้ต้องสงสัยและออกหมายจับกุมบางคน
แล้ว ก็ยังมีบุคคลผู้ถูกจับกุมในกรณีต่อรับขั้นอีกหลายคน จึงดูเหมือนว่ารัฐบาลร่วมมือกับคณะ
รัฐประหารกำจัดบุคคลที่เป็นภัยต่อรัฐบาล ซึ่งล้วนแต่เป็นพรรคพวกฝ่ายนายปรีดีทั้งสิ้น ได้แก่
นายทองเปลว ชลภูมิ นายทอง กันทาธรรม นายวิจิตร ลุติตานนท์ นายเตียง ศิริขันธ์
นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ร.อ.วัชรชัย ชัยสิทธิเวช ฯลฯ^๑

การจับกุมบุคคลผู้ต้องสงสัยครั้งนี้ นายควงไต่เปิดเผยว่า ตนเองได้เป็นผู้อนุมัติ
ให้คณะทหารดำเนินการจับกุมบุคคลบางคนตามหลักฐานที่ได้รวบรวมไว้ และยังได้สั่งให้
กระทรวงมหาดไทยให้ความร่วมมือกับคณะทหารซึ่ง เป็นเจ้าของหลักฐาน^๒

คณะรัฐประหารได้ใช้อำนาจตามพระราชกำหนดนี้อย่างกว้างขวาง จึงมีการจับกุม
ตรวจคนบุคคลต้องสงสัยอยู่ตลอดเวลา แมแต่บ้านนายทวี บุญยเกตุ ก็ถูกตรวจคน แต่ไม่ได้
หลักฐานอะไร เกี่ยวกับเรื่องนี้ รัฐบาลจึงถูกโจมตีว่ายินยอมให้คณะรัฐประหารใช้กฎหมาย
มอบอำนาจอย่างขาดเหตุผล และแสดงความจริงใจไม่มีอำนาจอย่างแท้จริงในการบริหารราชการ
แผ่นดินของรัฐบาล เมื่อให้คณะรัฐประหารใช้อำนาจตามกฎหมายนี้มาไคร่ ะยะหนึ่ง รัฐบาลจึง
หาทางแก้ไขให้คณะรัฐประหารมอบอำนาจตามกฎหมายนี้คืนให้รัฐบาล ในวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๔๙๐

^๑ ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๔๙๐

^๒ ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๔๙๐

จึงมีประกาศยกเลิกพระราชกำหนดฉบับดังกล่าว แต่เกี่ยวกับเรื่องนี้ จอมพล ป. ไชยแรงว่า คณะทหาร เป็นฝ่ายซัดค้อนอำนาจให้แก่รัฐบาลเองด้วย เหตุผลที่ว่า

การที่ทางทหารซัดค้อนอำนาจที่รับมานั้นก็เพราะได้ฟังเสียงประชาชนแสดงความไม่พอใจในการที่ทหารยังคงคุมอำนาจตามพระราชกำหนดนี้ไว้ เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดความยุติธรรมในการเลือกตั้ง ประกอบกับทางทหารได้เล็งเห็นว่าความสงบภายในประเทศเวลานี้มอบให้ทางตำรวจเป็นผู้รักษา ก็เป็นการเพียงพอแล้ว

วิธีที่ ๒ การกำจัดแหล่งสนับสนุนทางการเงิน

นอกจากรัฐบาลและคณะทหารจะร่วมมือกันกำจัดบุคคลที่เคยให้ความสนับสนุนทางการเมือง แก่นายปรีดี พนมยงค์ แล้ว รัฐบาลนายควงยังได้กำจัดแหล่งสนับสนุนด้านการเงิน มีให้ฝ่ายนายปรีดีมีทุนสนับสนุนในการของสุมกำลังและอาวุธ เพื่อต่อต้านรัฐบาลใหม่ ดังนั้นกระทรวงการคลังจึงได้ออกประกาศคำสั่งปิดธนาคาร เอเชีย ในวันที่ ๒๖ ธันวาคม ด้วยเหตุผลที่ว่า "ได้มีการตรวจพบว่าการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ระดับสูงและระดับต่ำของธนาคาร มีความบกพร่อง กระทำการฝ่าฝืนระเบียบและมติพระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์" เหตุผลที่แท้จริงนั่นก็คือ ธนาคาร เอเชีย เป็น "ธนาคารการเมือง" ซึ่งให้การสนับสนุนทางการเงิน หนุนหลังฝ่ายนายปรีดีอยู่ตลอดมา เพราะมีพรรคพวกของนายปรีดีมีส่วนในการบริหารด้วย จึงถูกกำจัดเสีย มีให้เป็นอันตราายแก่รัฐบาล โดยอ้างเหตุผลความล้มเหลวทางการเงิน

วิธีที่ ๓ การรับมอบอำนาจจากบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาลชุดเก่า

และเพื่อเป็นการสร้างเสถียรภาพที่มั่นคงให้แก่รัฐบาลใหม่ เช่นเดียวกัน คณะทหารได้เชิญ ดร. เคือน บูณาค อธิการบดีของนายกรัฐมนตรี ไปลงนามในหนังสือสำคัญมอบอำนาจให้แก่คณะรัฐประหารและรัฐบาลใหม่ การมอบอำนาจของ ดร. เคือน บูณาค ในฐานะรอง—

นายกรัฐมนตรีของรัฐบาลชุกเกา เพื่อเป็นการสร้างภาพพจน์ที่เที่ยงามแก่คณะรัฐบาล และ
 คณะทหารว่าได้มีสิทธิขาดที่จะบริหารราชการแผ่นดินโดยถูกต้อง เพราะรัฐบาลเก่าได้ยอม
 รับการสิ้นสภาพไปแล้ว ดังสำเนาต่อไปนี้ ๑

แผนกกิจการพลเรือน ๒๓๔๑/๕๐

๓ ธันวาคม ๕๐

กองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย วังสวนกุหลาบ พระนคร

วันที่ ๓ ธันวาคม ๕๐

เมื่อรัฐประหารวันที่ ๔ พฤศจิกายน ศกนี้ ได้กระทำเป็นผลสำเร็จจนได้ยกเลิก
 รัฐธรรมนูญเดิม แล้วก่อตั้งรัฐธรรมนูญพร้อมด้วยรัฐบาลและรัฐสภาขึ้นใหม่ ทำเนียบการปกครอง
 ไปโดยเรียบร้อยแล้ว องค์การที่ได้กำเนิดจากรัฐธรรมนูญเดิม เช่น รัฐบาล รัฐสภาชุดเดิม
 ก็เป็นอันสิ้นสุดไปตามรัฐธรรมนูญเดิม อันเป็นแม่บทซึ่งถูกยกเลิกไปแล้วนั้น เพราะฉะนั้นตั้งแต่
 วันที่ ๔ พฤศจิกายน เป็นต้นมา ข้าพเจ้าอยู่เป็นรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวง—
 พาดิษย์ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ตามรัฐบาลและรัฐธรรมนูญเดิม จึงขอถือ
 ว่า ไม่มีหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินต่อไป และไม่เคยเข้าประชุมหรือเรียกประชุม
 คณะรัฐมนตรีไทย เพื่อประกอบกิจการอันเกี่ยวข้องกับการปกครองบ้านเมืองหรือราชการในที่
 เคยเกี่ยวข้องของบังคับบัญชาอยู่นั้น

(ลงชื่อ) เคือน บุนนาค

ไทยราษฎร ฉบับประจำวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๕๐

วิธีที่ ๘ การสอดคล้องพฤติกรรมและความเคลื่อนไหวของฝ่ายตรงข้าม

นอกจากจะมีคำสั่งให้ฝ่ายทหารและตำรวจดำเนินการ เก็บอาวุธของ เสรีไทยที่มีอยู่ในความครอบครองของบุคคลทั้งหมด และรายงานผลมายังกองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทยแล้ว คณะทหารและคณะรัฐบาลได้พยายามร่วมมือกันสอดคล้องและกดดันบุคคลซึ่งเดินทางออกประเทศด้วย เกรงว่าบุคคลที่เป็นภัยต่อคณะทหารและรัฐบาลจะพยายามหนีออกนอกประเทศ หากบุคคลใดจะขอหนังสือเดินทางจากกระทรวงการต่างประเทศ ๆ จะติดต่อกับกองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย เพื่อพิจารณาสอบสวนเกี่ยวกับบุคคลนั้นก่อน จึงจะเป็นอำนาจของกระทรวงการต่างประเทศที่จะดำเนินการออกหนังสืออนุญาตให้บุคคลนั้นต่อไป

นอกจากนี้คณะรัฐมนตรียังได้ลงมติให้จัดตั้งข้าหลวงพิเศษออกไปสอดคล้องดูแลความทุกข์สุขของประชาชน และตรวจตราการปฏิบัติหน้าที่และการกระทำของเจ้าหน้าที่ข้าราชการในส่วนภูมิภาค โดยพิจารณาแต่งตั้งบุคคลที่มีเกียรติมีอาวุโส มีคุณวุฒิในทางการปกครอง และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักนิยมนับถือของประชาชนทั่วไป คณะข้าหลวงพิเศษประกอบด้วยบุคคล ๓ นาย บุคคลแต่งตั้ง ๒ นาย ข้าราชการประจำชั้นพิเศษอีก ๑ นาย หากพิจารณาเหตุผลที่อาจจะอยู่เบื้องหลังการจัดตั้งข้าหลวงพิเศษครั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่า คณะรัฐบาลคงต้องการหยั่งท่าทีว่า

๑ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ บร. ๒๓/๑ เรื่อง เบิกเสรีรัฐประหาร ๒๕๕๐
บันทึกการประชุม วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ณ ศาลาว่าการกลาโหม

๒ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ บร. ๒๓ หนังสือที่ ๔๕ / ๒๕๕๐ ลงวันที่
๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ จากผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย ถึงนายกรัฐมนตรี
เรื่องขอความร่วมมือให้ผู้ทุจริตออกนอกประเทศ

๓ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๘ / ๒๕๕๐ วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๐
เรื่องจัดตั้งข้าหลวงพิเศษ

ประชาชนจะยอมรับคณะรัฐบาลใหม่ที่เกิดขึ้นจากการทำรัฐประหารหรือไม่ คณะฯ หลวงพิเศษ
 คณะนี้อาจจะช่วยทำหน้าที่คอยสังเกตุการณ์ เคลื่อนไหวของฝ่ายนายปรีดีในต่างจังหวัด ซึ่งปรากฏ
 ว่าได้มีการเตรียมของสมกำลัง เพื่อหาทางยึดอำนาจคืน ดังปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่า
 นายเตียง ศิริขันธ์ ได้เตรียมกำลังโดยทำการโฆษณาชวนเชื่อหาพรรคพวกอยู่ในจังหวัด
 สกลนคร เพื่อให้ร่วมมือกันต่อต้านคณะรัฐประหารและรัฐบาล พรรคพวกของนายเตียง ศิริขันธ์
 นั้นมีทั้ง ญวน ลาว และคนไทย มีกำลังถึง ๒๐๐๐ คนเศษ และนายเตียง ศิริขันธ์ ก็ได้กล่าว
 ว่าเมื่อคณะรัฐประหารกระทำการโค่นสำเร็จ และรัฐมนตรีของรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ เตรียม
 วางแผนที่จะต่อต้าน โดยกล่าวว่า

. . . ผมจะกลับไปยึดอีสาน . . . เตรียมตัวรบ เราจะไม่ขึ้นต่อรัฐบาลของพวกเขา
 รัฐประหารนี้ เพราะไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผมจะประกาศอีสานเป็นอิสระ . . . เรา
 จะไปทำการรบแบบพลพรรคที่อีสาน^๒

ดังนั้น คณะรัฐประหารได้ออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายสังเกตุการณ์อย่างเข้มงวด
 และรายงานผลให้ทราบทุกระยะ แต่อย่างไรก็ตามก็ได้ปรากฏการต่อต้านอย่างเปิดเผย
 นอกจากจะเป็นไปในรูปของ "ความพยายามก่อกวนความสงบสุขในแผ่นดินด้วยแบบวินาศกรรม"^๓

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๘ ๑๑๘ เรื่องการเคลื่อนไหวทางอีสาน
 หนังสือลับ - เฉพาะ ที่ ๑๕๖๑๓/๕๐ จาก ผบ.มณฑล ๕ ลงวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๔๙๐
 ถึง ผบ.ทบ. เรื่องพฤติการณ์ของคณะต่อต้าน

^๒เจียม ไชยสงค์, มหาวิทยาลัยของข้าพเจ้า, หน้า ๙๓.

^๓เกียรติ, เจียม, หน้า ๕๔.

ความขัดแย้งระหว่างคณะรัฐบาลกับคณะรัฐประหาร

นับตั้งแต่ นายควง อภัยวงศ์ จัดตั้งรัฐบาลชุดที่ 3 บริหารประเทศเป็นต้นมา ได้ปรากฏข้อขัดแย้งระหว่างคณะรัฐบาลกับคณะรัฐประหารหลายประการ กล่าวคือ

ก. การแทรกแซงของคณะรัฐประหาร คณะรัฐประหารได้เข้าแทรกแซงการบริหารราชการของรัฐบาลอยู่ตลอดเวลา¹ โดยเฉพาะกิจการทางด้านการทหารนั้น อาจกล่าวได้ว่าตกอยู่ในความควบคุมของคณะรัฐประหารโดยสิ้นเชิง นอกจากนี้คณะรัฐประหารยังได้มีคำสั่งมายังรัฐบาลให้แต่งตั้งหรือโยกย้าย สับเปลี่ยนตำแหน่งข้าราชการหลายตำแหน่ง โดยอ้างความเหมาะสมในสถานการณ์ขณะนั้น รัฐบาลจำต้องปฏิบัติตามความประสงค์ของคณะรัฐประหาร ด้วยเหตุนี้เองจึงมีบรรดาข้าราชการหลายคน ทั้งข้าราชการทหาร ข้าราชการกรมตุลาการ และข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ ถูกโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่ง² เราอาจพิจารณาได้ว่า การกระทำเช่นนี้ก็อาจเป็นการกำจัดบุคคลที่คณะรัฐประหารไม่ไว้วางใจออกจากตำแหน่งไปเสีย

นอกจากนี้ คณะรัฐประหารยังได้เสนอผ่านกระทรวงกลาโหม ให้รัฐบาลพิจารณาบรรจุแต่งตั้งบรรดาทหารผ่านศึกเข้ารับราชการตามกระทรวงทบวงกรมต่างๆ³ ซึ่งรัฐบาลก็ได้ตอบสนองข้อเสนอนี้ด้วยการโยกย้ายข้าราชการที่กำลังดำรงตำแหน่งอยู่แล้วไปดำรงตำแหน่งอื่นแทนเป็นการเปิดทางให้บรรดาทหารผ่านศึกดังกล่าว ทั้งนี้รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงบุคคลในตำแหน่งสำคัญเพื่อให้บุคคลของคณะรัฐประหารเข้ารับตำแหน่งแทน เช่น พันเอกเผ่า ศรียานนท์ เข้าดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปรามเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2491 แทนพันตำรวจเอกหลวงพิชิตชุกรการ

¹ นายควง อภัยวงศ์ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทยฉบับประจำวันที่ 8 เมษายน 2491

² สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ บร. 23/6 เรื่อง กองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย สั่งแต่งตั้งและถอดถอนข้าราชการ

³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 9/2490 วันที่ 23 ธันวาคม 2490
เรื่อง การพิจารณาบรรจุทหารผ่านศึกนอกประจำการ

ดังนั้นรัฐบาลจึงจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา โดยพิจารณาคัดเลือกบุคคลที่สมควรจะเข้ารับตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 100 คน เพื่อจะเสนอชื่อบุคคลเหล่านี้ไปยังคณะกรรมาธิการที่ปรากฏว่าคณะรัฐประหารก็ได้เสนอชื่อบุคคลที่คณะรัฐประหารต้องการจะให้เข้าเป็น สมาชิกวุฒิสภาจำนวน 100 คน มายังรัฐบาล¹ แต่ในจำนวนบุคคลของฝ่ายคณะรัฐประหารและคณะรัฐบาลนี้มีรายชื่อตรงกันเพียง 10 ชื่อเท่านั้น² และหลังจากคณะกรรมาธิการพิจารณาแล้วได้คัดออกอีก 7 ชื่อโดยพิจารณาบรรจุคนอื่นแทนที่ ดังนั้นในบรรดาสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 100 คนซึ่งได้รับแต่งตั้งเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2490³ จึงเกือบจะไม่มีบุคคลของคณะรัฐประหารร่วมอยู่ ถึงจะมีก็ นับว่าเป็นจำนวนน้อยมาก

สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ การแต่งตั้งวุฒิสมาชิกชุดนี้ นายควง อภัยวงศ์ได้พยายามพิจารณาคัดเลือกบุคคลหลายประเภทประกอบกัน ทั้งพ่อค้า ข้าราชการบำนาญที่เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ โดยพยายามหลีกเลี่ยงบรรดาข้าราชการประจำมิให้เข้าร่วมเป็นวุฒิสมาชิกแม้รัฐธรรมนูญจะมีใ้มีบทบัญญัติห้ามไว้⁴ และนายควง อภัยวงศ์ก็ได้ปรึกษาร่วมกับกรมขุนชัยนาทนเรนทร ประธานคณะกรรมาธิการอย่างใกล้ชิด และเป็นที่น่าสังเกตอีกด้วยคือ บรรดาสมาชิกเหล่านี้มีทั้งเจ้าพระยา พระ หลวงและเชื้อพระวงศ์ รวมอยู่เป็นจำนวนมากถึงประมาณ 80 คนด้วยกัน⁵

ค. การแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2490

ได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ 2 ครั้งด้วยกันคือ ครั้งแรก เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2490 เรื่องการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวโดยกำหนดให้ใช้วิธีรวมเขตจังหวัด กำหนดจำนวนราษฎรสองแสนคนต่อสส. หนึ่งคน และกำหนดอายุของผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับเลือกตั้งไม่ต่ำกว่า

¹ เสนีย์ ปราโมช , ชุมนุมวรรณคดีทางการเมือง , หน้า 84

² ในที่เดียวกัน

³ ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 64 ตอนที่ 56 วันที่ 22 พ.ย. 2490, หน้า 10-17

⁴ เรื่องราวของนายควง อภัยวงศ์ , หน้า 86

⁵ ไท่ก่าว เรื่องนี้มาแล้วครั้งหนึ่งในหน้า 324-325

35 ที 1

ครั้งที่สอง แกไขเพิ่มเติมครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2491

เรื่องการประชุมร่วมกันของสภา และตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อกำเนนการร่าง
รัฐธรรมนูญฉบับถาวร

เกี่ยวกับการจัดตั้งกรรมาธิการวิสามัญร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรนี้ คณะรัฐบาล
ได้เสนอให้วุฒิสภাজัดตั้งขึ้นมีจำนวน 15 คน เป็นสมาชิกวุฒิสภา 11คน และสมาชิก
ของรัฐบาล 4 คน² ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็มีผู้ให้ข้อสังเกตว่า

...นายควง อภัยวงศ์พยายามที่จะเสริมสร้างความมั่นคงในการดำเนินการ
ทางการเมืองของรัฐบาลใหม่มากยิ่งขึ้น เพราะในขณะนั้นพรรคประชาธิปัตย์
ในฐานะฝ่ายบริหารไม่เคยมีอำนาจทางการเมืองการบริหารประเทศแต่ญเดียว
แต่คณะรัฐประหารมีบทบาทและส่วนรวมในการใช้อำนาจทางการเมืองควย
และได้พยายามแทรกแซงในการดำเนินการทางการเมืองในการแต่งตั้ง
วุฒิสภาเป็นคน ดังนั้นนายควง อภัยวงศ์ จึงต้องการให้มีการดำเนินการ
ทางการเมืองในสภาพปกติเร็วขึ้น.. 3

เหตุผลที่อาจนำมาสนับสนุนคำกล่าวข้างต้นก็คือพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลง
หลักการซึ่งนายควงได้เคยเปิดเผยไว้ว่า จะรอให้มีการเลือกตั้งสส.ประเภทหนึ่ง
เสียก่อนแล้วจึงจะจัดตั้งคณะกรรมการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้วุฒิสภาและสภาผู้แทน
ได้พิจารณาร่วมกัน⁴ แต่นายควง อภัยวงศ์ก็ได้เร่งดำเนินการเสียก่อนตั้งแต่วันที่
18 ธันวาคม 2490

การแก้ไขรัฐธรรมนูญดังกล่าวยอมทำให้ พลอากาศเอก กาจ กาจสงคราม
ผู้ร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับพุทธศักราช 2490 ไม่พอใจ แต่ความไม่พอใจของคณะรัฐประหาร
ต่อรัฐบาลที่เห็นได้ชัดคือ การที่รัฐบาลได้พยายามแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อกีดกันทหาร

¹ราชกิจจานุเบกษา แขนกฤษฎีกา เล่มที่ 64 ตอนที่ 60 วันที่ 9 ธันวาคม 2490, หน้า 719

²รายงานการประชุมวุฒิสภา สมัยสามัญ 18 ธันวาคม 2490

³สุณีย์ อธิษุณิกภาพ การร่างรัฐธรรมนูญ 2492 วิชยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชา
ประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518, หน้า 21

⁴ในที่เดียวกัน

ออกจากวงการเมือง โดยจะเห็นได้จากคณะรัฐมนตรีได้ลงมติ ให้เพิ่มข้อความสำคัญที่เกี่ยวกับทหารลงในบทบัญญัติ¹ โดยกระทรวงกลาโหม เป็นผู้พิจารณาแก้ไข และเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับทหาร เพื่อให้ " ทหาร เป็นกำลังของชาติ ในการป้องกันประเทศ ทหารย่อมไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเมืองไม่ว่ากรณีใดๆ"²

อาจกล่าวได้ว่าเมื่อรัฐบาลแสดงท่าทีที่กีดกันอิทธิพลทางการเมืองของทหารโดยใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือเช่นนี้ย่อมทำให้คณะรัฐประหารมีความเห็นว่ารัฐบาลพยายามสถาปนาอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลโดยมิให้ทหารเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งๆที่รัฐบาลชุดนี้ได้รับมอบหมายจากคณะรัฐประหารให้ทำหน้าที่บริหารประเทศ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือคณะรัฐประหาร เป็นผู้นำอำนาจทางการเมืองมามอบให้รัฐบาลชุดนี้นั่นเอง

¹รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 5/2490 วันอังคารที่ 2 ธันวาคม 2490 เรื่อง แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องแก่ทหาร

²รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 11/2490 วันศุกร์ที่ 26 ธันวาคม 2490 เรื่อง แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องแก่ทหาร

การกระทำกระทั้งอีกครั้งหนึ่งก็คือ ก่อนหน้าจะถึงวันเลือกตั้ง ได้มีใบปลิวเถื่อน ลึกลับแจกจ่ายไปทั่วพระนครและชนบุรี ตลอดจนต่างจังหวัดเรียกร้องให้จอมพล ป. พิบูล-สงคราม เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ขาวนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการกระทำ ของผู้สนับสนุน จอมพล ป. โดยตรง หรือเป็นการกระทำของฝ่ายตรงข้ามที่ต้องการให้ จอมพล ป. กับนายควง ฝิดใจกัน ในขณะที่เดียวกันก็เกิดเหตุการณ์วุ่นวายซ้อนขึ้นมาอีก คือการขัดแย้งกันระหว่างบุคคลในคณะรัฐบาลกับจอมพล ป. เนื่องด้วยพระยาศรีวิศาลวาจา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้กล่าวกับ จอมพล ป. ว่าเหตุที่ต่างประเทศยังไม่ยอมรับรองรัฐบาลนายควง ก็เพราะคิซคิซอยู่ที่จอมพล ป. ควงเกรงว่ารัฐบาลจะตกอยู่ที่อิทธิพลของจอมพล ป. ดังนั้น จอมพล ป. จึงควรจะพิจารณาคำเอง ลาออกเสียเพื่อประโยชน์ ของประเทศชาติ^๑ จอมพล ป. ได้กล่าวตอบพระยาศรีวิศาลวาจาว่า ยินดีจะลาออก เมื่อขาวนี้แพร่ออกมา คณะรัฐประหารไม่พอใจอย่างมาก หลวงกาจสงครามได้แถลงข่าวทันทีว่ากองทัพบก จะไม่ยินยอมให้ จอมพล ป. ลาออกจากตำแหน่งโดยเด็ดขาด เพราะ

ประการที่ ๑ จอมพล ป. เป็นเมืองใหญ่ของกองทัพบก เคยรับราชการงานเมืองมาเป็นเวลานาน สมควรที่จะเอาไว้เป็นที่ปรึกษา

ประการที่ ๒ นับตั้งแต่จอมพล ป. ลาออกไปครั้งก่อน กองทัพบกเสื่อมโทรมลงเรื่อยมา จอมพล ป. จะต้องอยู่ต่อไปเพื่อความเข้มแข็งของกองทัพบก เพราะจอมพลเป็น หลักสำคัญของกองทัพที่ยังความอบอุ่นใจและความเชื่อมั่นให้แก่เหล่าทหาร

ประการที่ ๓ สถานการณ์บ้านเมืองยังไม่เรียบร้อย ถ้าจอมพลลาออกไปความไม่สงบอาจจะเกิดขึ้น เพราะจอมพล ป. เป็นที่เคารพนับถือและยำเกรงอยู่ เมื่อจิตใจของประชาชน^๒

^๑ หลวงกาจสงครามให้สัมภาษณ์อยู่แทนหนังสือพิมพ์ วันที่ ๘ มกราคม ๒๔๘๑
ณ ตึกประชุมคณะรัฐมนตรี จากไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ ๘ มกราคม ๒๔๘๑
^๒ ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ ๓ มกราคม ๒๔๘๑

เหตุผลดังกล่าวข้างต้น เป็นเหตุผลที่หลวงกาจสงครามได้ชี้แจงต่อผู้แทนหนังสือพิมพ์ เมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๔๙๐ นอกจากนี้ หลวงกาจยังชี้แจงเพิ่มเติมอีกว่า แม่เพียงได้ยื่นคำ ว่า จอมพลจะลาออก ทหารบกก็ไม่พอใจเสียแล้ว ๑

คำกล่าวของหลวงกาจสงครามแสดงให้เห็นความไม่พอใจของคณะรัฐประหารอย่างมาก และแสดงให้เห็นพฤติการณ์ของคณะทหารว่าไม่ต้องการให้รัฐบาลก้าวข้ามบุคคลในคณะรัฐประหาร และยังแสดงให้เห็นว่าคณะทหารตระหนักดีว่าสามารถใช้อำนาจทหารต่อรองกับรัฐบาลได้หากมีความจำเป็นเกิดขึ้น แต่หาความไม่พอใจในเรื่องนี้มิได้ปรากฏเป็นเหตุการณ์ร้ายแรงถึงขั้นมีการคุกคามควยกำลังแต่อย่างใด อาจเป็นเพราะคณะทหารยอมทราบถึงสถานการณ์ทางการเมือง ได้ดีว่า ขณะนั้นจำเป็นที่รัฐบาลกับคณะทหารต้องร่วมมือกัน เพื่อป้องกันความวุ่นวายโอกาสของฝ่ายตรงข้าม

อย่างไรก็ตามเหตุการณ์เองฝ่ายตรงข้ามได้ถือโอกาสยุยงให้เกิดความแตกร้างมากยิ่งขึ้น ดังปรากฏว่าได้มีบุคคลชื่อ "คณะทหาร" พิมพ์ใบปลิวออกแจกจ่ายไปทั่ว ๒ ทั้งสถานที่ราชการสำคัญ ๆ ที่สาธารณะ ในหมู่ทหารและตำรวจ ตลอดจนบุคคลในคณะรัฐบาล แม้แต่ตัวนายกรัฐมนตรีก็ได้รับ ข้อความในใบปลิวกล่าวว่า รัฐบาลชุดนี้ใช้เล่ห์เพทุบายต่าง ๆ ที่จะถักทอและนำภัยมาสู่วงการทหาร และพยายามทุกวิถีทางที่จะให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม อันเป็นเมืองขวัญและเป็นทีเคารพของคณะทหารลาออกจากตำแหน่ง โดยมีคำอ้างว่าบรรดาทหารจะได้รับความกระทบกระเทือนใจเพียงใด ข้อความอีกตอนหนึ่งกล่าวควยว่านายควงไม่ควจะตั้งข้อรังเกียจจอมพล และขอกล่าวเตือนให้คณะรัฐบาลชุดนี้บริหารกิจการอย่างตรงไปตรงมา โดยเฉพาะกิจที่เป็นหน้าที่ของรัฐบาลเท่านั้น

๑ ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ ๙ มกราคม ๒๔๙๐

๒ ใบปลิวแจกจ่ายในเช้าวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๔๙๐

การโจมตีของฝ่ายตรงข้ามทำให้จอมพล ป. ต้องกล่าวคำปราศรัยชี้แจงแก่ทหารบก
เพื่อนให้เคารพสิทธิเสรีภาพตลอดจนมีให้กระทำการใด ๆ ชัดคอวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ และ
เป็นการมัวหมองต่อระบอบประชาธิปไตย เป็นอันขาด

นอกจากจะกล่าวคำปราศรัยชี้แจงต่อทหารบกโดยตรงแล้ว จอมพล ป. ก็ได้ชี้แจงต่อ
ประชาชนทั่วไปทางวิทยุกรมโฆษณาการ ย้ำเน้นถึงความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างตนกับนายควง
นายกรัฐมนตรี้ ดังมีใจความสำคัญบางตอนดังนี้

ข้าพเจ้าขอพูดด้วยความจริงใจว่า ในส่วนตัว พ.ต.ควง กับข้าพเจ้านั้น ได้เคยรับนับถือ
กันมาอย่างไรก็มีไต่เปลี่ยนแปลงอย่างใดเลย เราทั้ง ๒ มีชีวิตจิตใจที่รักชาติ รักสงบ
เพื่อผลดีแก่ประเทศชาติเสมอ ข้าพเจ้าและคณะทหารได้กราบบังคมทูลขอพระมหากรุณา
จากพระมหากษัตริย์ภายหลังการรัฐประหาร ในมาจัดตั้งรัฐบาลคราวนี้โดยสุจริตใจ เพราะ
ณนั้น ข้าพเจ้าและคณะทหารก็ต้องฟังคำสั่งับบัญชาของรัฐบาลปัจจุบันตามระบอบการ
ปกครองตามระเบียบประเพณีทุกประการ หากจะมีผู้ใดกล่าววว่ารัฐบาลกับทหารแตก
กันแล้ว ขอใดไปรุกเชื่อว่า ไม่เป็นความจริงเลย เพราะทหารอยู่ใต้อำนาจบัญชาของ
รัฐบาลประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งรัฐบาลปัจจุบันนี้มีความอารีอารอบคอบทหาร เป็น
อย่างที่เป็นลำดับมา *

ระยะเวลาเดียวกันไปพลิว เดือนบางสวนถูกปิดประกาศที่ท้องสนามหลวง แสดง
ปฏิกริยาที่จะต่อต้านคณะรัฐประหาร ต่อการยกเลิกรัฐธรรมนูญพุทธศักราช ๒๔๘๐ กลับ
ไปใช้รัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช ๒๔๗๕ แทน เสถียรภาพของรัฐบาลนายควงในขณะนั้นจึง
ได้รับความกระทบกระเทือนอย่างหนักตลอดจนมีผลต่อคณะรัฐประหารด้วย เพราะข้อความที่
ไปพลิวเดือนโจมตีนั้น มีข้อความที่สร้างให้เกิดความแตกฉานในแคว้นกลุ่ม กล่าวคือ ทั้งฝ่าย
รัฐบาลและคณะรัฐประหาร

* คำปราศรัยของจอมพล ป. ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ ในวันที่ ๑๕ มกราคม

ด้วยเหตุนี้ สภาวทางการเมืองในขณะนั้นจึงอยู่ในสภาพตึงเครียด แต่คณะ
รัฐประหารและรัฐบาลก็ยังไม่อาจสืบหาแหล่งต้นตอใบปลิวเถื่อนเหล่านั้นได้ จึงได้พยายาม
แก้ปัญหาคความเข้าใจผิดด้วยการกล่าวคำปราศรัยที่แจ่มชัด คลออกจนให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์
ดังนี้ นายควงไคว้แจ่งว่า " . . . คณะรัฐบาลกับทหารมีความเข้าใจกันดี . . . " แต่
นายควงก็พอจะคาดคะเนได้ว่า การขัดแย้งด้วยปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ ไคว้สร้าง ความไม่พอใจ
ให้แก่คณะรัฐประหาร ซึ่งนายควงก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงปัญหาเหล่านั้นได้

นอกจากการโจมตีจะออกมาในรูปใบปลิวเถื่อนแล้ว รัฐบาลและคณะรัฐประหาร
ยังถูกโจมตีจากหนังสือพิมพ์อีกด้วย ซึ่งพิมพ์ข้อความประณามรัฐบาลและคณะทหาร^๒ คลออกจน
มีบัตรสนเท่ห์ส่งไปตามโรงพิมพ์ต่าง ๆ ให้ช่วยตีพิมพ์ขอปกครองของรัฐบาล

เสถียรภาพรัฐบาลนายควงไคว้ถูกสั่นคลอนด้วยข่าวลือใบปลิวโจมตี และบัตรสนเท่ห์
ของฝ่ายตรงข้ามอยู่ตลอดเวลา แต่รัฐบาลก็กำลังมีภาระเร่งด่วนที่จำต้องเตรียมการให้พร้อม
นั่นคือ การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๕ ในวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๔๙๑

การเลือกตั้งทั่วไป ๒๙ มกราคม ๒๔๙๑

การเลือกตั้งกำหนดจะใหม่ขึ้นในวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๔๙๑ ในระหว่างระยะ
เวลาหาเสียงของสมาชิกพรรคการเมืองต่าง ๆ รัฐบาลได้พยายามดำเนินการ เพื่อให้การ

^๑ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๔๙๑

^๒กระคาชโร เนียวในรูปหนังสือพิมพ์ได้ออกจำหน่ายในวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๔๙๑
ระบุสถานที่และเจ้าของคือ

บรรณาธิการ เพ็ชร รักไทย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ ชงไทย เทอคไทย

เจ้าของ ประชาชนสยาม

สำนักงาน "พระนคร"

[ซึ่งพิจารณาแล้วยอม เป็นการใช้นามแฝงอย่างแนบเนียน — ผู้เขียน]

เลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้จำเป็นต้องไปช่วยความบริสุทธิ์และมิให้สิทธิพลจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเข้ามา
ยุ่งเกี่ยว

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ ได้มีพรรคการเมืองสำคัญ เข้าแข่งขันหลายพรรคด้วย
คือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชาชน และพรรคธรรมมาธิปัตย์ ฯลฯ ส่วนพรรคสหชีพ
และแนวรัฐธรรมนูญ ตลอดจนพรรคอิสระที่เคยสนับสนุนนายปรีดีได้สลายตัวลง จะมีสมาชิก
สังกัดพรรคเหล่านั้นสมัคร เขารับเลือกตั้งบ้าง แต่ที่สมัครในนามสมาชิกอิสระ ปรากฏว่า
ประชาชนในจังหวัดพระนครให้ความสนใจการเลือกตั้งครั้งนี้มาก พรรคประชาธิปัตย์อยู่เหมือน
จะได้เปรียบกว่าพรรคอื่นในแง่ที่ว่า หัวหน้าพรรคดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐบาลในขณะนั้น
พรรคประชาธิปัตย์จึงได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นพิเศษ และการที่หัวหน้าพรรคได้รับ
มอบหมายจากคณะรัฐประหารให้เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลแทนรัฐบาลชุดพลเรือตรีถวัลย์ ย่อมเป็น
การเพิ่มคะแนนนิยมให้แก่พรรคประชาธิปัตย์มากยิ่งขึ้น

รัฐบาลได้มีคำสั่งคว่ำในนามของกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๔๙๐ ดังนี้

๑. ให้ข้าราชการประจำที่ปฏิบัติราชการในส่วนภูมิภาค เป็นกลางอย่างแท้จริง
ไม่ให้ชวนผู้สมัครคนใดให้ได้รับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเด็ดขาด ไม่ให้เรียก
ประชุมราษฎรมาขอมือใจ ประทับใจ หรือคลอใจ เหมือนดั่งที่นายทวน วิชัยทัตตะ สั่งมาแล้วแต่ก่อน
๒. ให้งดการกระทำใด ๆ ที่เป็นทางให้คนเชื่อว่าตนช่วยเหลือผู้สมัครโดยจำเพาะ
เจาะจง
๓. ไม่ให้ชักชวนหรือชักชวนความสะดวกของผู้สมัครเลือกตั้ง
๔. ให้สมัครระวางดำเนินการให้มีสิทธิลงคะแนนใช้สิทธิของตนเต็มที่
๕. ให้สอดส่องดูแลให้การคงคะแนนทุกหน่วยเลือกตั้งให้เป็นไปตามชอบด้วยยุติธรรม
อย่าให้มีการข่มขู่กัน
๖. ข้าราชการผู้ใดทำผิดหรือละเมิดคำสั่งนี้ จะถูกลงโทษทางวินัยอย่างหนัก ถึงได้
ออกจากราชการ

อนึ่ง การสมัครเข้ารับเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ นายควง อภัยวงศ์ ได้เข้าสมัครในจังหวัดพระนคร พร้อมด้วยสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์อีก ๓ คน คือ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ร.ต.อ.ภิเศก พรหมายน แต่เนื่องจากความขัดแย้งภายในพรรคเกี่ยวกับเรื่องตำแหน่งรัฐมนตรีรัฐบาลชุด ๕๐ วัน ของนายควง ทำให้ปรากฏออกมาว่าเมื่อถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง ได้มีสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์อีก ๒ คน คือ ดร.โชติ คุ่มพันธ์ และ นายสุวิชัย พันธุ์เกษรย์ สมัครเข้ารับเลือกตั้งในจังหวัดพระนครเข้าช้อนกับสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ๔ คน ดังกล่าวมาแล้ว แมวนายสุวิชัย พันธุ์เกษรย์ จะชี้แจงว่าสมัครในฐานะสมาชิกอิสระ ไม่สังกัดพรรคใด แต่ในความรู้สึกของคนทั่วไป ไปยอมเข้าใจว่าสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์เข้ารับเลือกตั้งแข่งขันกันเอง และ ดร.โชติ คุ่มพันธ์ ก็ได้กล่าวแก่สาธารณชนในการอภิปรายเสียงครั้งหนึ่งว่า ได้เกิดความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปัตย์จริง ๒ ครั้งนั้นจึงกลายเป็นว่าพรรคประชาธิปัตย์มีการปราศัยหาเสียง ๒ กลุ่ม กลุ่มนายควงมี ๔ คน และกลุ่ม ดร.โชติ มี ๒ คน การแตกแยกของสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ครั้งนี้ยอม เป็นผลเสียต่อชื่อเสียงของพรรคซึ่งประชาชนกำลังให้ความสนใจอยู่เป็นอันมาก

ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีข่าวออกมาว่า คณะรัฐประหาร หรือ จอมพล ป. จะส่งบุคคลออกไปสมัครเข้ารับเลือกตั้งในนามพรรคธรรมมาธิปัตย์ จอมพล ป. ได้ปฏิเสธข่าวนั้น โดยกล่าวว่า พรรคธรรมมาธิปัตย์ไม่ใช่พรรคของตน และตนไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้น^๓ แต่คำปฏิเสธของจอมพล ป. สักกันกับคำชี้แจงของหลวงวิจิตรวาทการ ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค

ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๔๙๐

ดร.โชติ คุ่มพันธ์ ปราศัยหาเสียงในวันที่ ๘ มกราคม ๒๔๙๑ ณ บริเวณ
เชิงสะพานพุทธ จากศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ ๘ มกราคม ๒๔๙๑

คำชี้แจงของ จอมพล ป. ซึ่งออกประกาศในหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ จากศรีกรุง
ฉบับประจำวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๐

กรรมชาติปัตย์ ซึ่งกล่าวว่า หลักการและนโยบายของพรรคกรรมชาติปัตย์เป็นของจอมพล ป.^๑

ผลของการเลือกตั้งทั่วไปในครั้งนี้^๒ จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้นรวม ๕๕ คน เป็นสมาชิกของพรรคประชาธิปไตยมากที่สุดถึง ๕๔ คน^๓ และโดยเฉพาะในจังหวัดพระนครพรรคประชาธิปไตยได้รับเลือกตั้งทั้ง ๔ คน โดยนายควง อภัยวงศ์ มีคะแนนเลือกตั้งสูงสุดเช่นเคย ดังหนังสือพิมพ์ศรีกรุงฉบับประจำวันที ๓๑ มกราคม ๒๔๙๑ ได้รายงานผลต่อไปนี้

นายควง อภัยวงศ์	๘๓,๕๐๓ คะแนน
ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	๒๓,๓๓๓ คะแนน
ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช	๒๔,๔๖๓ คะแนน
ร.ศ. อ.ภิเชก พรหมายน	๑๓,๕๓๓ คะแนน

^๑ หลวงวิจิตรวาทการกล่าวคำปราศรัยที่ท้องสนามหลวง วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๔๙๐ จากศรีกรุง ฉบับประจำวันที ๒๓ ธันวาคม ๒๔๙๐

^๒ การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งครั้งที่ ๕ มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยกว่าทุกครั้ง ดังสถิติต่อไปนี้

ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	๓,๑๓๖,๘๘๑ คน
ผู้มาใช้สิทธิ	๒,๑๑๓,๔๖๔ คน
คิดเป็นร้อยละ	๖๖.๕๔

^๓ พรรคประชาธิปไตยส่งสมาชิกของพรรค เจ้าสมัครรับเลือกตั้งครั้งนี้ ๓๖ คน ได้รับเลือกตั้ง ๕๔ คน

^๔ จะสังเกตได้ว่า นายควง อภัยวงศ์ ได้รับเลือกตั้งด้วยคะแนนสูงสุดในจังหวัดพระนคร ทั้ง ๓ ครั้ง

หลังจากการเลือกตั้งได้เสร็จสิ้นลง คณะรัฐบาล ๕๐ วัน ก็จะต้องพ้นตำแหน่งไป คณะรัฐบาล
จึงได้พิจารณาเตรียมเสนอใบลาออกจากตำแหน่ง เพื่อไม่ให้นโยบาย แต่ยังคงบริหารงานรักษา
การอยู่จนกว่าจะมีคณะรัฐบาลชุดใหม่ และรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ชุดที่ ๓ ได้ออกแถลงการณ์
ชี้แจงต่อประชาชน

เป็นอันว่า "รัฐบาล ๕๐ วัน" ซึ่งเป็น "รัฐบาลสลัดฉาก"^๒ ได้พ้นตำแหน่งไปทั้ง
คณะ และเมื่อพรรคประชาธิปัตย์ เป็นพรรคหนึ่งที่มาชิกได้รับเลือกตั้งเข้ามาเกินกว่าครึ่งของ
จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนทั้งหมด พรรคประชาธิปัตย์จึงมีโอกาสดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลคณะใหม่ต่อไป

รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ชุดที่ ๔ : รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์

การเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งนี้ นับว่ามีความสำคัญต่อบทบาททาง
การเมืองของนายควง กล่าวคือ

ประการแรก การดำรงตำแหน่งครั้งนี้เป็นวาระพิเศษแตกต่างกว่าครั้งก่อน ซึ่ง
นายควงได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยการ เชื้อเชิญ หรือได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จัดตั้ง
รัฐบาลจากผู้มีอิทธิพลทางการเมืองในขณะนั้น ๆ เช่น ครั้งที่ ๑ ด้วยการสนับสนุนและอิทธิพล
ของนายปรีดี พนมยงค์ ส่วนครั้งที่ ๒ นั้น ถึงนายควงจะได้รับคะแนนเสียงในสภาให้เป็น
นายกรัฐมนตรี ในฐานะนายควงเป็น สส.ประเภท ๑ แต่ก็ยังไม่ใช้รัฐบาลพรรค ครั้งที่ ๓
ได้รับตำแหน่ง เพราะได้รับมอบหมายจากคณะรัฐประหาร สำหรับครั้งที่ ๔ นับเป็นครั้งแรก
ที่นายควงได้มีโอกาสเป็นหัวหน้าพรรคที่มีเสียงข้างมากในสภา จึงมีโอกาสดำเนินการจัดตั้งรัฐบาล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑เอกสารแนบท้ายรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๑/๒๔๕๑
วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๑

^๒คำกล่าวของพระยาศรวิชัยพัฒน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
ในการประชุมสมาชิกวุฒิสภา ครั้งที่ ๓/๒๔๕๑ สามัญ ศุกร์ที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๔๕๐

จึงกล่าวได้ว่า นับเป็นครั้งแรกที่นายควงได้รับการสนับสนุนจากประชาชนตามวิถีทางระบอบประชาธิปไตย โดยประชาชนเหล่านั้นได้ใช้สิทธิเสรีภาพในการออกเสียงเลือกตั้งอย่างอิสระ ไม่มีอิทธิพลใคมาบีบบังคับ การดำรงตำแหน่งครั้งนี้จึง เป็นการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ที่ถูกต้องตามวิถีทางรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริงของนายควง อภัยวงศ์

ประการที่สอง เป็นการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งสุดท้ายในชีวิตทางการเมืองของนายควง และพิสูจน์ให้เห็นว่า นายควงยังคง เป็นสมาชิกคณะราษฎร เพียงคนเดียวที่ได้รับความนิยมและศรัทธาจากประชาชนโดยสม่ำเสมอ

ประการที่สาม นับเป็นครั้งแรกที่พรรคประชาธิปัตย์ได้เป็นคณะรัฐบาล จึงอาจเรียก รัฐบาลชุดนี้ได้ว่า "รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์" แสดงให้เห็นว่าพรรคประชาธิปัตย์ประสบความสำเร็จเป็นครั้งแรก หลังจากที่ทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้านมาตั้งแต่เริ่มตั้งพรรค

ขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ยังมีพันจะดำเนินการจัดตั้งรัฐบาล ปรากฏว่าได้มีใบปลิว เรียกร้องให้ประชาชนร่วมชุมนุมกัน เพื่อสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และทำการจัดตั้งรัฐบาลแทนพรรคประชาธิปัตย์ ข้อความในใบปลิวระบุว่า จะชุมนุมในวัน อาทิตย์ที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑ เวลา ๙.๐๐ น. ณ สวนลุมพินี^๑

การชุมนุมของประชาชนในวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑ นั้น ได้มีการปราศรัยแสดง ถึงผลงานของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในอดีต เปรียบเทียบกับผลงานของนายควง อภัยวงศ์

^๑ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑ ระบุว่าคณะผู้เรียกร้องใช้นามแฝงว่า หมู่ไทย, คณะชาติ และคณะทหารกองหนุน

^๒ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑ ระบุว่า การชุมนุมครั้งนั้นมีกรรมการท่าเรือ, กรรมการถนนตก, ยูวชนไทย, กรรมการมักกะสัน, กรรมการวัดพระยาไกร ฯลฯ

และกล่าวคำทมิฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ว่าภายหลังจากที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาเป็นเวลา ๓ เดือนแล้ว ไม่ได้มีผลงานก้าวหน้าแต่อย่างใด การประชุมครั้งนี้ ผู้อภิปรายได้กล่าววาทะถ้อยว่าเป็นการประชุมคัดค้านการเป็นนายกรัฐมนตรีของนายควง อภัยวงศ์ และสนับสนุน จอมพล ป. พิบูลสงคราม และต่อจากนั้นคณะผู้ชุมนุมได้พากันเดินขบวนไปพบผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพื่อขอให้แต่งตั้ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ปรากฏว่าผู้สำเร็จฯ มิได้ประทับอยู่ที่วัง ผู้เดินขบวนจึงไปพบกับกรมหมื่นพิทยลาภ และกราบบังคมทูลว่า ขอให้ทรงเลือก จอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งก็ได้รับคำสั่งแจงว่าเป็นเรื่องของสภา

การประชุมประท้วงครั้งนี้ นายควง อภัยวงศ์ มิได้แสดงปฏิริยาแต่อย่างใด ทั้งนี้คงเป็นเพราะนายควง อภัยวงศ์ มั่นใจว่าเสียงข้างมากของพรรคประชาธิปัตย์แสดงให้เห็นการสนับสนุนอย่างจริงจังของประชาชนส่วนมากแล้ว นายควง อภัยวงศ์ จึงพยายามสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนว่า การชุมนุมสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม มิได้ทำให้การจัดตั้งรัฐบาลใหม่หยุดชะงัก อย่างไรก็ตาม นายควง อภัยวงศ์ ก็พอเข้าใจสถานการณ์ในขณะนั้น ได้คิดว่า คณะรัฐประหารอาจจะอยู่เบื้องหลังการเคลื่อนไหวของฝ่ายสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งนี้ แมว่าหลวงกาจสงครามจะออกตัวว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ตนไม่อยู่ในฐานะที่รู้เห็นเป็นใจด้วย^๒

เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ การจัดตั้งคณะรัฐบาลใหม่ นายควง อภัยวงศ์ ย่อมจะต้องจัดคณะรัฐมนตรีที่มีความเข้มแข็งมากพอที่จะให้ความมั่นใจแก่ประชาชนได้ นายควงได้ขอให้รัฐมนตรีในรัฐบาลชุด ๕๐ วัน เขาร่วมรัฐบาลใหม่ โดยเปลี่ยนแปลงเฉพาะบางกระทรวง

นายเอื้อ บุษปะเกศ เป็นผู้อ่านคำกราบบังคมทูล อ่างจากไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑

^๒ เกียรติ, จันทก, หน้า ๘๗.

ที่จำเป็น รัฐมนตรีส่วนใหญ่จึงเป็นรัฐมนตรีชุดเดิม ปัญหาพิเศษที่ควรพิจารณาอีกคือตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งนายควง อภัยวงศ์ ต้องการให้ พลโท ชิต มั่นศิลป์ สืบสานโยธารักษ์ มาดำรงตำแหน่งดั้งเดิม ซึ่ง พลโท ชิต มั่นศิลป์ สืบสานโยธารักษ์ ได้ปฏิเสธในขั้นต้น เพราะจะทำให้คณะรัฐมนตรีไม่พอใจด้วยเคยมีเหตุเคืองใจกัน และจะเป็นเหตุให้รัฐบาลประสบอุปสรรคในการบริหาร นายควงและรัฐมนตรีคนอื่น ๆ ได้เจรจาต่อรองอยู่ถึง ๒ วัน พลโท ชิต มั่นศิลป์ สืบสานโยธารักษ์ จึงยอมรับตำแหน่ง

เมื่อนายควงกำหนดตัวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้แล้ว คณะรัฐมนตรีหารือโต้แย้งแก่นายควงว่า "ถ้าไม่แต่งตั้งหลวงสืบสาน เป็นรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลแล้ว คณะรัฐมนตรีจะสนับสนุนนายควงเต็มที่"^๒ นายควงได้นำเรื่องนี้ไปปรึกษากับ พลโท ชิต มั่นศิลป์ สืบสานโยธารักษ์ ซึ่งในที่สุดก็ได้ขอลดอนตัว "เพื่อคณะรัฐบาลจะได้ดำเนินงานได้โดยปราศจากอุปสรรคขัดขวาง"

เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงให้แก่คณะรัฐบาลใหม่ นายควง อภัยวงศ์ จึงได้พยายามจะจัดตั้งรัฐบาลโดยมีบุคคลของรัฐมนตรีประหารรวมเป็นรัฐมนตรีช่วย นายควง อภัยวงศ์ จึงขอให้ จอมพล ถนอม ชูณหะวัณ เข้าร่วมรัฐบาลในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย แต่จอมพลถนอมได้ปฏิเสธด้วยเหตุผลว่า "ไม่มีความสามารถพอ"^๓ นายควงจึงหมดหวังที่จะให้บุคคลในคณะรัฐมนตรี เป็นตัวกลางกั้นการกระทบกระทั่งระหว่างรัฐบาลและคณะรัฐมนตรี ดังนั้น เมื่อหาตัวบุคคลที่เหมาะสมกับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยไม่ได้ นายควง อภัยวงศ์ จึงตัดสินใจเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยเสียเอง

^๑ เกียรติ, เรื่องของนายควง, หน้า ๒๒๓.

^๒ เกียรติ, เรื่องของนายควง, หน้า ๓๖๕.

^๓ จอมพล ถนอม ชูณหะวัณ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันจันทร์ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑

เกี่ยวกับการจัดตั้งคณะรัฐบาลครั้งนี้ เช่นกันที่เป็นเหตุให้เกิดปัญหาขึ้นในพรรคประชาธิปไตย คือการพิจารณาสมาชิกในพรรคประชาธิปไตยเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรี ในการชาวเสียงสมาชิกเพื่อหาบุคคลที่เหมาะสม ปรากฏว่า นายชวลิต อภัยวงศ์ และนายกิจจา วัฒนสินธุ์ ได้รับเสียงสนับสนุนจากสมาชิกพรรคประชาธิปไตยให้เป็นรัฐมนตรีพอ ๆ กัน เหตุนี้จึงต้องตัดสินใจด้วยการลงคะแนนเสียง ปรากฏว่าคะแนนเสียงเกินกว่าจำนวนผู้เข้าประชุม แสดงว่าเกิดการทุจริตในการออกเสียง ในที่สุด นายกิจจา วัฒนสินธุ์ ก็ขอดอนตัวเปิดทางให้ นายชวลิต อภัยวงศ์ นายควง อภัยวงศ์ ถูกโจมตีจากสมาชิกพรรคประชาธิปไตยว่าไม่สามารถควบคุมให้การออกเสียงเป็นไปด้วยความยุติธรรม จึงกลายเป็นว่า นายควงสนับสนุนญาติของตนให้เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีแข่งกับสมาชิกพรรคเป็นการเล่นพรรคเล่นพวก ดังนั้น จึงมีข่าวออกมาว่าสมาชิกพรรคประชาธิปไตยที่สนับสนุนนายกิจจา วัฒนสินธุ์ จะโจมตีการจัดรัฐบาลใหม่ และกล่าวว่าจะไม่ไว้วางใจรัฐบาลพรรคของตนเองในวันแถลงนโยบายขอความไว้วางใจ

เมื่อเกิดความวุ่นวายเกี่ยวกับการจัดตั้งคณะรัฐบาล นายควงจึงได้พยายามกระทำการควงความรอบคอบเป็นพิเศษ หลังจากคัดเลือกบุคคลรวมคณะรัฐบาลได้แล้ว นายควงได้ส่งรายชื่อผู้เห็นสมควรแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีไปให้คณะอภิรัฐมนตรีในหน้าที่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์พิจารณา ก่อน เมื่อคณะอภิรัฐมนตรีเห็นชอบด้วยแล้ว จึงตอบมาทางนายควง อภัยวงศ์^๒ ต่อจากนั้นนายควงจึงได้เสนอประกาศตั้งคณะรัฐมนตรีไปยังคณะอภิรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง เพื่อลงนาม คณะอภิรัฐมนตรีลงนามให้ประกาศแต่งตั้งได้ จึงปรากฏพระนามและนามคณะรัฐมนตรี ดังนี้

คือเดิม "สมาชิกผู้มีเกียรติ" โดย ศรทอง แนวหน้า ฉบับประจำวันที่ ๑๐ มีนาคม

๒๔๘๑

๒ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี แฟ้มที่ ๑/๑๖ ปีที่ ๘ เรื่องแต่งตั้งรัฐมนตรี

๑. นายดวง อภัยวงศ์	นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทย
๒. ม.จ. วิวัฒน์ไชย ไชยยักษ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
๓. พระยาศรีวิสารวาจา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
๔. พลโทหลวงชาติภักย์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
๕. ม.ล. อุดม สนิทวงศ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
๖. พระยาอรรถการีย์นิพนธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๗. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๘. นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
๙. ม.จ. สิทธิพร กฤษดากร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ
๑๐. พลเรือตรี เล็ก สุมิตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๑๑. พลอากาศตรี มหิมหาสันทนะ เวชยันตรังสฤษฏี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
๑๒. ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช	รัฐมนตรีสั่งราชการกระทรวงการคลัง
๑๓. นายถึก พรหมมานพ	รัฐมนตรี
๑๔. นายชวลิต อภัยวงศ์	รัฐมนตรี
๑๕. ม.ล. เกษ สนิทวงศ์	รัฐมนตรี
๑๖. นายฟอง สิทธิธรรม	รัฐมนตรี
๑๗. นายใหญ่ ศวิตชาติ	รัฐมนตรี
๑๘. นาวาเอก พระยาวิชิตชลธิ	รัฐมนตรี
๑๙. นายบุญ เทง ทองสวัสดิ์	รัฐมนตรี
๒๐. นายศรีเสนา สมบัติศิริ	รัฐมนตรี
๒๑. นายชม จารุรัตน์	รัฐมนตรี

ก่อนที่คณะรัฐบาลใหม่จะเข้าแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจจากสภา สมาชิก
สภาฝ่ายค้านก็ได้รวมกลุ่มกันและแสดงท่าทีว่าจะให้การโอบอ้อมอารีรัฐบาลอย่างหนักในวันแถลงนโยบาย

ฝ่ายค้านได้รวมประชุมปรึกษาหารือกันอย่างเร่งด่วน อันประกอบด้วยตัวแทนจากพรรคประชาชน พรรคอิสระ ฯลฯ ฝ่ายนายคองได้เตรียมพร้อมทุกวิถีทางที่จะรับมือกับเรื่องนี้ ดังกล่าวไว้ว่า "ภายหลังการเลือกตั้งจะต้องมีฝ่ายค้านเกิดขึ้น แต่ผมมิได้ขย้อท้อ"^๒ ทั้งนี้ เพราะนายคองพอจะคาดการณล่วงหน้าได้ว่า การแถลงนโยบายของรัฐบาลจะต้องเผชิญปัญหาการชักฟอกโจมตีอย่างหนัก ด้วยสมาชิกสภาชุดนี้มี "คารวร้าย" อยู่หลายคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคพวกของ นายปรีชา พนมยงค์ เช่น นายถวิล อุดล นายเคื่อน มุนนาค และถึงรัฐบาลพรรคประชาธิปไตยจะถูกโจมตีอย่างหนักในวันแถลงนโยบาย แต่เนื่องจากเป็นเสียงข้างมากย่อมจะทำให้รัฐบาลได้รับความไว้วางใจจากสภาในที่สุด

รัฐบาลชุดนายคอง อภัยวงศ์ เป็นรัฐมนตรีครั้งที่ 4 ได้เข้าแถลงนโยบายขอความไว้วางใจจากสภาในวันที่ ๑ มีนาคม ๒๔๙๑ นโยบายที่รัฐบาลแถลงเป็นนโยบายที่ไม่แตกต่างจากรัฐบาลนายคอง อภัยวงศ์ ชุด ๙๐ วัน^๓ แต่ปรากฏว่านโยบายนี้ต้องใช้เวลาอภิปรายซักถามถึง ๕ วัน (๑ มีนาคม ๒๔๙๑ - ๕ มีนาคม ๒๔๙๑) ด้วยสมาชิกที่อภิปรายซักถามมักจะถามย้อนไปถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ยาวนานในสมัยรัฐบาลเก่าทำไว้ แต่รัฐบาลก็ได้เตรียมการชี้แจงรายละเอียดอย่างเต็มที่ ปัญหาที่รัฐบาลถูกซักถามอย่างมากที่สุดคือ การแก้ไขปัญหาคาครองซึ่งนายคองยืนยันว่า ขอรับรองว่ารัฐบาลจะจัดการลดคาครองชีพให้ได้

หนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑ ได้รณนามดังนี้ พลโท มังกร พรหมโยธี นายเตียง ไชยกาล นายสวัสดิ์ คำประกอบ นายสิ้น สุพรรณสาร นายสุกิจ นิเมฆานเนรินทร์ หลวงวิจิตรวาทการ นายแสวง พัททะสุต และนายเสวต เปี่ยมพงษ์สานต์

^๒ สยามราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๙๐

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑/๒๔๙๑ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑

เรื่องคำแถลงนโยบายของรัฐบาล

โดยมีการวางโครงการไว้แล้ว แต่ต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ ซึ่งจะต้องอาศัยเวลานานพอสมควร ในที่สุดรัฐบาลก็ได้รับความไว้วางใจด้วยคะแนนเสียง ๑๒๒ : ๒๓

เมื่อรัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ เป็นรัฐบาลที่มีฐานะสมบูรณ์ตามรัฐธรรมนูญ รัฐบาลจึงได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการจากต่างประเทศทันที หลังจากได้รับความไว้วางใจจากสภาเพียงวันเดียว ผู้แทนทางการทูตและเอกอัครราชทูตประเทศต่าง ๆ เช่น อเมริกา, อังกฤษ, ฝรั่งเศส, จีน, เนเธอร์แลนด์, อินเดีย, สวิส, เคนมารค ก็ได้ให้การรับรองรัฐบาลใหม่^๑

จะเห็นได้ว่ารัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ครั้งที่ ๔ นั้น เข้ามาบริหารราชการแก้ไขสถานการณ์ที่ร้ายแรงในขณะนั้น^๒ "สถานการณ์ร้ายแรง" ที่กล่าวถึงจะพิจารณาได้จากพระกระแสของประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ดังนี้

บัดนี้ประเทศไทยของเราตกอยู่ในที่ลำบาก ประชาชนทุกเมืองได้รับความเดือดร้อน เพราะขาดอาหาร ขาดเครื่องนุ่งห่ม และขาดแคลนสิ่งอื่น ๆ อันเป็นเหตุใหญ่ของมีราคาแพงขึ้นเป็นอันมาก ยากที่จะแก้ไข ศีลธรรมก็เสื่อมทรามอย่างไม่เคยมีมาก่อน^๓

ด้วยเหตุนี้เอง รัฐบาลจึงได้พยายามที่จะหาทางลดค่าครองชีพ และถึงแม้รัฐบาลจะพยายามเร่งดำเนินการโดยรีบด่วน ตั้งแต่หลังจากการได้รับความไว้วางใจจากสภาเป็นต้นมา โดยจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาปัญหาการลดค่าครองชีพ โดยมีนายกรัฐมนตรี

^๑ ไทบริหาร นิตยประจำวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๔๙๑

^๒ นายควง อภัยวงศ์ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ นิตยประจำวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๙๐

^๓ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี แฟ้มที่ ๑/๑๖ ปีก ๔ เรื่องแต่งตั้งรัฐมนตรี จดหมายของประธานคณะผู้สำเร็จราชการฯ ถึงนายกรัฐมนตรีควง อภัยวงศ์

เป็นประธาน พร้อมด้วยรัฐมนตรีเป็นกรรมการ รวมด้วยอีก ๖ คน^๑ และรัฐบาลได้ทดลอง จำกัดเวลาขายอาหารในเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี ด้วยเห็นว่าการบริโภคอาหารอย่างฟุ่มเฟือย เป็นการสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ^๒ แต่การแก้ไขมาตรการของรัฐบาลก็ยังไม่ทันกับความต้องการของประชาชนที่ต้องการเห็นผลในทันที ปัญหาอีกประการหนึ่งที่รัฐบาลต้องเผชิญอยู่คือ ความไม่สงบภายใน ซึ่งปรากฏการปล้นจี้ยู่เสมอ ๆ ด้วยเหตุนี้เอง จึงเปิดโอกาสให้คณะรัฐประหารอ้างสาเหตุเหล่านี้เป็นบังคัมให้รัฐบาลลาออกในเวลาต่อมา

นอกจากรัฐบาลจะประสบปัญหาหนักเกี่ยวกับค่าครองชีพของประชาชนแล้ว รัฐบาลยังต้องเผชิญปัญหาสำคัญ เกี่ยวกับการรวมตัวของฝ่ายค้าน ซึ่งพยายามหาทางโจมตีรัฐบาลทุกโอกาส ดังเห็นได้จากกรณีประธานสภาผู้แทนสั่งการประชุมสภาในวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๔๙๑ เนื่องจากไม่มีระเบียบวาระพร้อมที่จะเข้าประชุม เรื่องนี้สมาชิกฝ่ายค้านไม่พอใจกล่าวหาว่าประธานสภาใช้อำนาจโดยพลการ มีชอบด้วยกฎระเบียบข้อบังคับ ถึงกับขอความเห็นให้มีการพิจารณาโทษประธานสภา ด้วยนั้นใจว่าประธานสภากระทำครั้งนี้โดยอิทธิพลของรัฐบาล มีสมาชิกสภาบางคนได้แสดงความโกรธเคืองอย่างรุนแรงถึงกับจะขอขอยกตั้งประธานสภา^๓

เกี่ยวกับเรื่องนี้ นายควง อภัยวงศ์ ทองออกชี้แจงเหตุผลว่า เหตุที่ต้องเลื่อนการประชุมในวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๔๙๑ ก็เพราะรัฐบาลมิได้รับกระทั้จริง ๆ คงมีแค่พระราชบัญญัติฉบับเดียวที่ได้รับ จึงเห็นว่าควรที่จะเลื่อนการประชุม และการเลื่อนการประชุมก็เป็นสิทธิของประธานสภาที่จะกระทำได้ จึงมิใช่ความผิดของประธานสภาแต่อย่างใด

^๑ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งพิเศษ (ลับ) ครั้งที่ ๔/๒๔๙๑ ชุดที่ ๑๒ มีนาคม ๒๔๙๑

^๒ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๗/๒๔๙๑ ชุดที่ ๒๖ มีนาคม ๒๔๙๑
เรื่อง การพิจารณาค่าครองชีพ (การจำกัดเวลาขายอาหาร)

^๓ ผู้กล่าวค้านคือ นายฉ่ำ จาวาสเนตร จากศรีกรุง ฉบับประจำวันที ๑๔ มีนาคม ๒๔๙๑

ปฏิกริยาของฝ่ายค้านกับรัฐบาลครั้งนี้แม้จะเป็นเพียงการแสดงคารมคติเดียวกัน แต่สิ่งที่เห็นได้คือ เป็นการชิงไหวชิงพริบระหว่างสมาชิกฝ่ายค้านและรัฐบาล เพราะสมาชิกฝ่ายค้านต้องการทำให้เป็นที่เข้าใจว่า การสั่งเลื่อนการประชุมครั้งนี้รัฐบาลได้มีส่วนรู้เห็นด้วย และสมาชิกฝ่ายค้านก็ต้องการประนามประธานสภาโดยตรง การแสดงปฏิกริยาครั้งนี้พรรคประชาชนของนายเลียง ไชยกาล ได้กระทำตนเป็นแกนกลางโดยมีสมาชิกพรรคอิสระและสมาชิกคนอื่น ๆ เข้าร่วมด้วย^๑

รัฐบาลได้ดำเนินการบริหารประเทศมาเป็นเวลาประมาณ ๑ เดือน คือตั้งแต่วันที่ ๕ มีนาคม — ๖ เมษายน ๒๔๙๑ คณะรัฐประหารก็ได้ใช้อำนาจทางการทหารบีบบังคับให้รัฐบาลลาออกจากตำแหน่ง กล่าวคือ ในวันที่ ๖ เมษายน ๒๔๙๑ คณะรัฐประหารได้ส่งผู้แทนจำนวน ๔ คน มาพบนายควงที่บ้านพัก ผู้แทนชุดนั้นคือ

พันโท กำนัน จ้านงภูมิเวท
พลตรี สวัสดิ์ สวัสดิ์กรมชัย
พันเอก ศิลป ศิลปศรีชัย รัตนวราหะ
พันโท ละม้าย อุทยานานนท์

ผู้แทนทั้ง ๔ คน ได้แจ้งแก่นายควงว่า คณะรัฐประหารเฝ้าความมาแจ้งว่า ขอให้รัฐบาลพิจารณาตัวเอง คณะรัฐประหารไม่พอใจการดำเนินงานของรัฐบาลด้วยไม่สามารถจะแก้ไขสถานการณ์บ้านเมืองให้ดีขึ้น ขอให้รัฐบาลให้คำตอบภายใน ๒๔ ชั่วโมง แต่สำหรับส่วนตัวแล้ว คณะผู้แทนแจ้งว่ามีความเคารพนับถือนายควงอย่างมากมาย^๒ นายควง ได้ตอบแก่คณะผู้แทนว่า "ผมไม่ศักดิ์ของ" แต่จะต้องขอเวลาปรึกษากับคณะรัฐมนตรีก่อน

^๑ ในที่เดียวกัน

^๒ นายควง อภัยวงศ์ ให้สัมภาษณ์ สยามนิกร ฉบับประจำวันที่ ๙ เมษายน ๒๔๙๑

นายควงไค้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นการด่วน เมื่อปรึกษากันแล้ว ที่ประชุมต้องการคำยืนยันจากบุคคลสำคัญในคณะรัฐประหารอีกครั้ง นายควงจึงสั่งให้ พันโท รวย อภัยวงศ์ นำหนังสือส่วนตัวไปส่งให้แก่ พันโท กาน จ่านงภูมิเวท แต่ปรากฏว่าคณะทหารไค้ไปชุมนุมกันอยู่ที่บ้าน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขอยุธิศลม และขณะที่รอคอยคำตอบจากคณะรัฐประหาร คณะรัฐมนตรีก็ร่วมปรึกษาหารือกันต่อไป

ต่อมา พลโท ฉิน ชูณหะวัณ และ พลโท กาจ กาจสงคราม ก็ได้มายืนยันกับนายควงว่าเป็นการต้องการของคณะรัฐประหารจริง ๆ เพราะรัฐบาลไม่สามารถลดค่าครองชีพได้อย่างไค้ผล และไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ทางการทหารให้มีความมั่นคงพอ และหวังว่านายควงคงจะให้ความร่วมมือในการจัดตั้งคณะรัฐบาลใหม่ต่อไป

เมื่อได้รับคำยืนยันจากคณะรัฐประหาร รัฐบาลก็มีทางเลือกอยู่ ๒ ทาง คือ ต่อต้านคณะรัฐประหาร หรือลาออกโดยดี ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้ปรึกษากันอย่าง เกรง เกรียบ และพิจารณาคุณค่าของคณะรัฐประหาร ๒ ประเด็น คือ

ลาออกหรือไม่ลาออกตามคำขาดของคณะรัฐประหาร

การลาออกจะแสดงว่าเป็นการไม่ถูกต้องตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย และแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลนี้ตกอยู่ในอำนาจของทหาร การปกครองจะเปลี่ยนไปเป็นระบอบเผด็จการอีก

ในประเด็นที่ไม่ยอมลาออกนั้น ได้พิจารณาเหตุผลหลายประการ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช สนับสนุนประเด็นไม่ลาออก เพราะเห็นว่าเป็นการบีบบังคับรัฐบาล ถ้ารัฐบาลลาออกก็แสดงว่ารัฐบาลนี้อ่อนแอ รัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลของประชาชน หากลาออกแสดงว่าไม่เคารพ

เวลาประมาณ ๑๘.๐๐ น. วันที่ ๖ เมษายน ๒๔๙๑

สิทธิของประชาชน และหน้าที่ของตน^๑ และนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการ
กระทรวงมหาดไทย^๒ ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบภายในโดยตรง ได้ขอให้คณะรัฐมนตรีลง
มติให้อำนาจในการดำเนินการจับกุมและปราบปรามพวกขู่วิชาลในข้อหาขบถ^๓ นายบุญเท่ง
ได้เสนอความเห็นให้นายกรัฐมนตรีขอความช่วยเหลือไปยังกองทัพเรือและกองทัพอากาศ
และตำรวจ^๔ ดังนั้น ที่ประชุมจึงขอเวลาฟังคำตอบจากกองทัพเรือ^๕ กองทัพอากาศ และ
ตำรวจ เสียก่อน

คำตอบที่รัฐบาลได้จากกองทัพเรือ กองทัพอากาศ และตำรวจ^๖ ก็คือ หลวง—
นาวาวิจิตร แจงว่า "กองทัพเรืออยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมจะปฏิบัติภารกิจ และไม่อยากจะ
มีเรื่อง" หลวงอธิกเทวเดชแจงว่า "กำลังเตรียมตัวจะไปบวช จึงไม่อยากจะทำบาปกรรม
อะไรในทางการ เมืองขณะนั้น" ส่วนหลวงชวาคินกรบแจงว่า "ทหารบกคงจะไม่เป็นฝ่าย
รัฐบาลชุดชวากณะรัฐประหาร" ส่วนตำรวจ พ.ต.อ.บรรจงศักดิ์ ชีพเป็นสุข แจงว่า
มีตำรวจประมาณ ๔๐๐ คนเศษ ซึ่งพร้อมจะรับคำสั่งจากรัฐบาล แต่กำลังตำรวจอีกส่วนหนึ่ง
อยู่ภายใต้อำนาจของคณะรัฐประหาร

^๑ สละ ดิชาติกุล, ศีกฎหมักกับการเมือง, หน้า ๑๐๓.

^๒ ผู้ที่สนับสนุนให้ต่อต้านอีกผู้หนึ่งคือ พลเรือตรี เล็ก สุมิตร

^๓ หนังสือที่ระลึกพิธีพระราชทานเพลิงศพ ร.ท.จงกล ไกรฤกษ์ (พระนคร :
ศูนย์การพิมพ์, ๒๕๑๒), หน้า ๑๔๗.

^๔ กองทัพบกเป็นกำลังสนับสนุนคณะรัฐประหาร เพราะ จอมพล ป. พิบูลสงคราม
เป็นผู้บัญชาการทหารบก

^๕ สละ ดิชาติกุล, เรื่องเดิม, หน้า ๑๐๕.

เป็นอันว่ารัฐบาลไม่สามารถจะหวังความช่วยเหลือจากกองทัพทั้ง ๓ ได้แน่นอนแล้ว รัฐบาลจึงเหลือทางเลือกเพียงทางเดียว คือ ลาออกตามคำหาทของคณะรัฐประหาร นายควง อภัยวงศ์ กล่าวว่า "พวกที่ถือปืนถือดวนแควงมือแล้ว ผมมือเปล่าจะหาอย่างไร" ดังนั้นหาก รัฐบาลชุดนี้ยอมจะเกิดการปะทะกันหรือเกิดรัฐประหารขึ้น ซึ่งรัฐบาลก็ไม่มีกำลังจะต่อต้านได้ และการที่คณะทหารมาขึ้นคำหาทต่อรัฐบาล เช่นนี้ ย่อมแสดงว่าคณะทหารคงได้เตรียมพร้อมแล้ว ที่จะดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด หากได้รับคำปฏิเสธจากรัฐบาล การยึดอำนาจอาจเป็นเหตุ ใ้ทหารสูญเสียคนตี ๆ ไป เช่น ม.ร.ว.วิวัฒน์ไชย ม.จ.สิทธิพร กฤษดากร เป็นคนอื่น ๆ ซึ่ง ล้วนแต่เป็นคนสำคัญของชาติทั้งสิ้น ถึงแม้ว่ารัฐบาลนี้จะได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนถูกต้อง ตามหลักประชาธิปไตย แต่ประชาชนก็ช่วยอะไรไม่ได้ เพราะยอมประจักษ์แล้วว่า "ไม่ใช่ประชาชน ที่ถือปืนเสียด้วย" ^๓

ที่ประชุมของรัฐบาลได้ตกลงใจที่จะลาออก และมอบหมายให้จัดตั้งคณะกรรมการร่าง คำกราบบังคมทูลขอลาออก ประกอบด้วย

นายควง อภัยวงศ์	เป็นประธานกรรมการ
ม.ร.ว.เส็นีย์ ปราโมช	กรรมการ
ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช	กรรมการ
พระยาอรรณการีย์นิพนธ์	กรรมการ

คณะกรรมการร่างหนังสือกราบบังคมทูลฉบับนี้จะต้องร่างขึ้นอย่างมีความหมายต่อ การลาออกของรัฐบาลและเป็นการแจ้ง เหตุการณ์ให้ประชาชนได้ทราบด้วย หนังสือกราบบังคมทูล

๑ สัมภาษณ์ คุณสนอง อภัยวงศ์ , วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

๒ นายควง อภัยวงศ์ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทย ฉบับประจำวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๑๑

๓ นายควง อภัยวงศ์ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๑๑

ของรัฐบาลต่อคณะอภิรัฐฯ ฉบับนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะได้แจ้ง เหตุการณ์ลาออกของ รัฐบาลไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ พรรคประชาชนไทยยังได้แจกจ่ายสำเนาหนังสือฉบับนี้ไปยังหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ เพื่อให้ประชาชนได้ทราบ เหมือนเป็นการขอความเห็นใจจากประชาชนอีกด้วย รายละเอียดของหนังสือกราบบังคมทูลมีดังต่อไปนี้

สำนักนายกรัฐมนตรี

๖ เมษายน ๒๕๕๑

ขอกราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม

ตามที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ตั้งข้าพระพุทธเจ้าและคณะเป็น รัฐบาลบริหารราชการแผ่นดิน ตั้งแต่วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ และรัฐสภาก็ได้ให้ความ ไว้วางใจแก่คณะรัฐบาลของข้าฝ่าละอองธุลีพระบาท เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๕๑ ข้าพระพุทธเจ้า และคณะรัฐบาล ได้ปฏิบัติภาระของพระเดชพระคุณมาด้วยความจงรักภักดีตามกำลังสติปัญญา และความสามารถเป็นเวลาดังนี้

ครั้นถึงวันนี้ เวลาประมาณ ๕ นาฬิกา ได้มีนายทหารกองทัพบก ๔ นาย คือ พันโท กำนัน จ้างงภูมิเวท พันเอก ศิลป ศิลปชัย รัตนวราหะ พลตรี ส.สวัสดิเกียรติ และพันโท ฉะมาย อุทยานานนท์ ไ้มาหาข้าพระพุทธเจ้าที่บ้าน และแจ้งแก่ข้าพระพุทธเจ้า ว่า คณะรัฐประหารไม่พอใจรัฐบาลน้อยอย่างยิ่ง จึงประชุมกันลงมติขอให้รัฐบาลกราบถวายบังคม ลาออกภายใน ๒๔ ชั่วโมง เมื่อนายทหารทั้ง ๔ ได้ลากลับไปแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าได้เชิญ รัฐมนตรีบางท่านเท่าที่จะตามได้ในขณะนั้นมาหารือ เมื่อได้ปรึกษากันแล้วมีความเห็นว่าสมควร ที่จะได้รับหลักฐานจากบุคคลที่ประชาชนรับรองว่าเป็นผู้นำในคณะรัฐประหาร เป็นคนว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม พลโท ผิน ชุณหะวัณ พลโท กาจ กาจสงคราม ข้าพระพุทธเจ้า จึงได้มีหนังสือส่วนตัวไปยัง พันโท กำนัน จ้างงภูมิเวท เพื่อขอหลักฐานดังกล่าวแล้ว

ข้าพระพุทธเจ้าได้มอบหนังสือนั้นให้ ว่าที่ พันโท รวย อภัยวงศ์ นายทหารติดต่อด
ประจำนายกรัชมন্ত্রী ให้นำไปส่งแก่ พันโท กาน จานงศภูมิเวท ว่าที่ พันโท รวย อภัยวงศ์
ได้กลับมารายงานว่า ได้นำหนังสือนั้นไปส่งที่วังสวนกุหลาบ แต่ไม่พบพันโทกาน เมื่อสอบถาม
ได้ความว่า พันโทกานอยู่ที่บ้านจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้นำหนังสือนั้นไปส่งให้แกตัวที่บ้าน

ครั้นประมาณ ๑๔ นาฬิกาเศษวันเดียวกัน พลโท ฉิน ชูณหวั่น พลโท กาจ กาจ-
สงคราม ได้มาหาข้าพระพุทธเจ้า และยืนยันว่า ข้อความที่พันโทกานและคณะได้มาแจ้งแก่
ข้าพระพุทธเจ้านั้น เป็นความประสงค์อันแท้จริงของคณะรัฐประหาร ข้าพระพุทธเจ้าได้เรียก
ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อ ๑๔ นาฬิกา และมีความเห็นเป็นส่วนมากว่า ตามพฤติการณ์ที่เป็นมา
แต่จนตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น รัฐบาลจำต้องรับในข้อเท็จจริงว่า รัฐบาลไม่อยู่ใน
ฐานะจะควบคุมสถานการณ์ให้เป็นปกติได้สมดังที่ได้ไว้วางพระราชหฤทัย จึงขอพระราชทานกราบ
ถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งทั้งคณะ ตั้งแต่วันที่นั้นเป็นต้นไป ควรมิควรประการใด สุดแต่จะ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า

ควง อภัยวงศ์

(นายกรัชมন্ত্রী)

เมื่อคณะอภิรัฐฯ ได้รับหนังสือลาออกของรัฐบาล จึงได้พิจารณาและอนุมัติให้เป็น
ไปตามใบบลา เพราะเป็นหนทางที่ดีที่สุดในขณะนั้น ประธานคณะอภิรัฐฯ ได้มีหนังสือกล่าว
ตอบมายัง นายควง อภัยวงศ์ ความว่า

๑ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี แฟ้มที่ ๑/๒๖ เรื่องแต่งตั้งรัฐมนตรี

พระที่นั่งราชกรัณยสภา

วันที่ ๘ เมษายน ๒๔๙๑

ถึง นายควง อภัยวงศ์

ตามหนังสือของท่านลงวันที่ ๖ เมษายน ๒๔๙๑ บรรยายพฤติการณ์และความสัมพันธ์ที่มีมากับคณะรัฐประหาร และว่าตามพฤติการณ์ที่ได้เป็นมา รัฐบาลของท่านต้องยอมรับในข้อเท็จจริงว่ารัฐบาลไม่อยู่ในฐานะที่จะควบคุมสถานการณ์ให้เป็นปกติได้สมดังที่ได้ไว้วางพระราชหฤทัย และควย เหตุนี้จึงขอพระราชทานกราบบังคมลดาออกจากตำแหน่งทั้งคณะตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นไป นั้น

คณะผู้สำเร็จฯ ได้พิจารณาแล้ว มีความเห็นออกเห็นใจในความลำบากของท่าน ที่มีอุปสรรคยาวนานประการ แต่เมื่อตามพฤติการณ์ที่เป็นอยู่ ณ บัดนี้ ทางฝ่ายรัฐบาลไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้แล้ว หากจะคงฝืนใจร้องขอให้บริหารราชการแผ่นดินต่อไป ก็รังแต่จะเกิดความยุ่งยากแก่บ้านเมืองยิ่งขึ้น ฉะนั้น ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงจำต้องรับใบลาของท่าน ในระหว่างที่ยังมีคณะรัฐบาลชุดใหม่ ให้ท่านและคณะรัฐมนตรีบริหารราชการไปจนกว่าคณะรัฐมนตรีที่จะตั้งขึ้นใหม่ได้รับหน้าที่ตามความในมาตรา ๘๕ ของรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว

ในโอกาสเดียวกันนี้ คณะผู้สำเร็จฯ ในพระปรมาภิไธย ขอแสดงความขอบใจท่าน และคณะที่ให้บริการะเพื่อประโยชน์แก่ประเทศไทยชาติมาแล้วแต่บัดนี้.

ลงชื่อ   รังสิริ

ประธานคณะผู้สำเร็จฯ

เบื้องหลังการตัดสินใจลาออกของรัฐบาลชุกุนายคอง อภัยวงศ์ ชุดที่ ๔ ซึ่งเป็นรัฐบาลที่มีเสถียรภาพมั่นคงในด้านการสนับสนุนจากพรรคการเมือง แต่ภาคกำลังสนับสนุนจากทหาร นายคองได้แสดงความเห็นว่า การลาออกจากราชการของคณะรัฐบาลนั้น สมควรแล้ว เพราะไม่สามารถจะควบคุมกิจการของบ้านเมืองบางส่วนให้เรียบร้อยได้ เพราะ

..... ผมไม่มีกำลังทหาร ตามธรรมชาติของทุกประเทศ ผู้ที่เป็นรัฐบาลจำเป็นต้องเสียเงินที่จะต้องมีกำลังทหารอยู่ด้วย แต่ผมไม่มี^๑

ความเห็นของนายคองนั้น ได้มีผู้กล่าวแสดงความเห็นไว้ในทำนองเดียวกัน คือ พลเอก เนตร เชมะโยธิน ได้กล่าวไว้ว่า

ประเทศไทย ไม่ว้ายุคใด สมัยใด ผู้ทรงอำนาจจำเป็นต้องกุมอำนาจทหารไว้ในมือ เพราะทหารเป็นผู้ถืออาวุธ ถ้าคุมทหารไม่ได้ก็ปกครองบ้านเมืองไม่ได้^๒

ควย เหตุผลดังกล่าว รัฐบาลนายคอง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๔ จึงต้องลาออกจากราชการไปเพราะการบีบบังคับของคณะรัฐประหาร ซึ่งนายคองจำต้องหลีกเลี่ยงให้คณะรัฐประหารขึ้นมาจัดตั้งรัฐบาลแทน โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อันเป็นการกลับมาใช้อำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายคอง อภัยวงศ์ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์สยามนิกร ๑๓ เมษายน ๒๔๘๑

^๒ เนตร เชมะโยธิน, ชีวคณายพล, หน้า ๑๒.